

Európa mint szimbolikus erőforrás: a diskurzusról a politikai küzdelmek tere Lengyelországban

Lipiński, Artur

Publikációs verzió / Published Version Arbeitspapier / working paper

Empfohlene Zitierung / Javasolt idézet:

Lipiński, A. (2010). *Európa mint szimbolikus erőforrás: a politikai küzdelmek diszkurzív teréről Lengyelországban*. (KFG Working Paper Series, 10). Berlin: Berlin: Freie Universität Berlin, FB Politik- und Sozialwissenschaften, Otto-Suhr-Institut für Politikwissenschaft Kolleg-Forschergruppe "The Transformative Power of Europe".
<https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-368039>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer Deposit-Lizenz (Keine Weiterverbreitung - keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Gewährt wird ein nicht exklusives, nicht übertragbares, persönliches und beschränktes Recht auf Nutzung dieses Dokuments. Dieses Dokument ist ausschließlich für den persönlichen, nicht-kommerziellen Gebrauch bestimmt. Auf sämtlichen Kopien dieses Dokuments müssen alle Urheberrechtshinweise und sonstigen Hinweise auf gesetzlichen Schutz beibehalten werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht in irgendeiner Weise abändern, noch dürfen Sie dieses Dokument für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Mit der Verwendung dieses Dokuments erkennen Sie die Nutzungsbedingungen an.

Használati feltételek:

Ez a dokumentum letéti engedéllyel hozzáférhető (nincs újraelosztás - nincs módosítás). A dokumentum használatára nem kizárólagos, nem átruházható, egyedi és korlátozott jogot biztosítunk. Ez a dokumentum kizárólag az Ön személyes, nem kereskedelmi célú felhasználására szolgál. A dokumentum minden másolatának tartalmaznia kell a szerzői jogi és egyéb, a jogi védelemre vonatkozó információkat. Ön nem jogosult ezt a dokumentumot semmilyen módon megváltoztatni, nyilvános vagy kereskedelmi célokra másolni, a dokumentumot nyilvánosan kiállítani, előadni, terjeszteni vagy más módon nyilvánosan felhasználni.

A jelen dokumentum használatával Ön elfogadja a fenti felhasználási feltételeket.

Európa mint szimbolikus erőforrás

A politikai küzdelmek diszkurzív teréről Lengyelországban

Artur Lipiński

10. szám | 2010. január

KFG munkadokumentum-sorozat

Szerkesztette a *Kolleg-Forschergruppe* "Európa átalakító ereje".

A KFG Working Paper Series a *Kolleg-Forschergruppe* kutatási eredményeinek terjesztését szolgálja azáltal, hogy a szélesebb nyilvánosság számára is elérhetővé teszi azokat. Célja a tudományos csere előmozdítása, valamint az európai és európai uniós belső és külső diffúziós folyamatokkal kapcsolatos meglévő alapkutatások megerősítése és kiszélesítése.

A KFG összes munkadokumentuma elérhető a KFG honlapján a www.transformeurope.eu címen, vagy nyomtatott formában megrendelhető a transform-europe@fu-berlin.de e-mail címen.

Szerzői jog a jelen számhoz: Artur Lipiński

Szerkesztői segítség és gyártás: Farina Ahäuser

Lipiński, Artur 2010: Európa mint szimbolikus erőforrás. On the Discursive Space of Political Struggles in Poland, KFG Working Paper Series, No. 10, January 2010, Kolleg-Forschergruppe (KFG) "The Transformative Power of Europe", Freie Universität Berlin.

ISSN 1868-6834 (nyomtatás)

ISSN 1868-7601 (Internet)

Ezt a kiadványt a Német Kutatási Alapítvány (DFG) támogatta.

Freie Universität

Berlin Kolleg-

Forschergruppe

"Európa átalakító ereje:

Az Európai Unió és az eszmék elterjedése" Ihnestr. 26.

14195 Berlin

Németország

g

Telefon: +49 (0)30- 838 57033

Fax: +49 (0)30- 838 57096

transform-europe@fu-berlin.de

www.transformeurope.eu

Európa mint szimbolikus erőforrás

A politikai küzdelmek diszkurzív teréről Lengyelországban

Artur Lipiński
Freie Universität
Berlin

Absztrakt

A tanulmány célja, hogy rekonstruálja a Lengyelország és az Európai Unió (EU) közötti kapcsolatra vonatkozó diszkurzív álláspontok szerkezetét. Egy ilyen problematizálás abból a feltételezésből indul ki, hogy Európát mindig a nemzetállamhoz viszonyítva értelmezik, és az utóbbiról alkotott kép viszont explicit módon utal vagy kikövetkeztethető az EU-ról alkotott elképzelésből. Az empirikus adatok elemzése három olyan diszkurzív pozíciót tárt fel, amelyek a jelentéstermelést szervezik és a reprezentációs stratégiákat irányítják. Az első pozíció az EU-t Lengyelország további modernizációjának lehetőségeként jeleníti meg. A második pozíció az EU-t a szuverén nemzetállamok közötti érdekek játszmájaként érzékeli. A nemzetállam feladata, hogy hasznot húzzon az államon kívüli struktúrán belüli együttműködésből, ugyanakkor megőrizze maximális szuverenitását. A harmadik a nemzetállammal és annak érdekeivel szemben ellenséges "fenyegetésként" azonosítja az EU-t. Az egyenértékűség láncolata az EU-t szinte minden negatív társadalmi jelenséggel összekapcsolja. A dolgozatban elfogadott diszkurzív elemzési feltevések segítenek megmutatni, hogy ugyanazok a témák és szavak (esély, fenyegetés, érdekek, nemzet, állam, szuverenitás, "a hazák Európája", modernizáció) más-más szavak sajátos értelmezéseinek kontextusában eltérő jelentést kapnak.

A szerző

Artur Lipiński 2008-2009-ben a berlini Freie Universität Berlin "The Transformative Power of Europe" kutatói kollégiumának posztdoktori ösztöndíjasa volt, és a diskurzusnak a politikai identitások építésében játszott szerepével foglalkozott a lengyel politikában. 2006 óta a lengyelországi Bydgoszczban található Kazimierz Wielki Egyetem Politikatudományi Intézetének adjunktusa. Elérhetőség: alipuam@wp.pl

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	5
2. A lengyel kontextus meghatározása	11
3. Európa mint diszkurzív erőforrás - három pozíció a politikai térben	13
3.1 <i>Európa mint esély</i>	12
3.2 <i>Európa mint a nemzetállamok közötti érdekjáték</i>	18
3.3 <i>Európa mint fenyegetés</i>	23
5. Következtetés	27
Irodalom	29

1. Bevezetés

Lengyelország, de más közép- és kelet-európai (KKE) országok (Batory 2002: 526; Grabbe/Hughes 1999: 189) és az Európai Unió (EU) kapcsolatát gyakran két különböző szakaszra osztják. Az első fázist, amelyet Stadtmüller (2007: 6) "az ártatlanság korának" nevez, az Európai Unió mint intézményi struktúra ismeretének és valódi megértésének hiánya jellemzi. Ebben az időben a lengyel külpolitikát az "Európába való visszatérésként" felfogott európaizáció átfogó elve vezérelte (Törnquist-Plewa 2002). A második szakasz a tárgyalások 1997-es megkezdésével alakult ki, amikor a lelkesedés kezdett lehűlni, és a kezdeti konszenzust fokozatosan politikai feszültségek váltották fel. Megkülönböztetnék egy harmadik szakaszt is, amely a 2004. májusi csatlakozással kezdődött. Ebben a fázisban Lengyelország a tárgyi státuszából, amelyre hatnak, teljes jogú szereplővé vált, amelynek szembe kell néznie az EU-tagságból eredő kihívásokkal, és reagálnia kell azokra. Ez egy teljesen új helyzetet teremtett, amelyben az európai kérdéseknek, függetlenül azok fontosságától, szükségszerűen a belpolitikai diskurzus részévé kell válniuk, ahol a pártok az uniós reformok, a jövőbeli szerződések, a továbbfejlesztés, az intézményi struktúra modelljei, a bővítési tervek stb. kérdését vitatják.

Bár nehéz egyetérteni Laure Neumayer véleményével, miszerint az európai kérdések döntő szerepet játszottak a közép- és kelet-európai országok politikájában, meggyőzően érvel amellett, hogy az Európa-párti irányvonal normatív téma volt, olyan általános szabály értelmében, amelyet a politikai szereplők 1989 után fogadtak el, hogy elkerüljék az Európa-ellenes erőként való megbélyegzést (Neumayer 2008: 8). Ez a normatív téma nyilvánvalóan a politikai pártok összefogásához vezetett az Európai Unió kérdésében - ami a pártidentitás szempontjából rendkívül kényelmetlen helyzet. Az idő múlásával és az uniós kérdések növekvő jelentőségével egy pragmatikus téma jelent meg, amely az EU-kérdés instrumentalizálásával függött össze, és kezdte alakítani a politikai pártok magatartását. A pártoknak az identitás és a másság politikai logikája szerint kellett cselekedniük. Az "Igen, de" retorika a politikai pártok diszkurzív stratégiáinak egyértelmű nyelvi jelévé vált. Egyfelől az EU-hoz való szükséges hűség, másfelől az EU-kérdésnek a politikai pártok által alkalmazott, ugyancsak szükséges instrumentalizálása alakította, amelyet a pártok egymás közötti megkülönböztetés érdekében alkalmaztak. Ez a logika vezetett a kérdéssel kapcsolatos politikai megnyilatkozások kétértelműségéhez - a kétértelműség, hozzá kell tenni, a politológusok állandó problémáinak forrása.

Míg Neumayer elsősorban illusztrációs céllal használta fel a politikai megnyilatkozásokat, anélkül, hogy a politikai szereplők érvelési stratégiáiról elmélkedett volna, addig az én célom nem csupán az, hogy megfelelő részletekkel rekonstruáljam és illusztráljam a pártállások szerkezetét a politikai palettán belül, hanem az is, hogy elemezzem, hogyan épültek ki az Európával és az EU-val szembeni politikai álláspontok, valamint a köztük lévő megosztottsági vonalak. Ha a diskurzus kategóriák, eszmék és fogalmak összessége, amely jelentést ad a társadalmi és fizikai tárgyaknak (Hajer 2006: 67), és a politika a valóság diagnózisának felállításáról és e diagnózis igazolásáról szól,¹ akkor engem a diszkurzív pozíciók struktúrája érdekel, amelyet a politikai szereplők Lengyelországban képesek voltak elfoglalni, miközben Európáról és az EU-ról beszéltek. Melyek azok konstituáló elemei (eszmék, fogalmak, kategóriák), az ezek közötti kapcsolatok és az Európa és az EU egy adott artikulációjának igazolására irányuló érvelési stratégiák? A különböző diskurzuselemző megközelítéseket alkalmazókkal összhangban

1 A Habermasi hagyományon belül és a kritikai diskurzuselemzésben is széles körben elterjedt nézet (lásd Habermas 1999; Van Leeuwen/Wodak 1999). Mindkettőjüket az az érvelés érdekli, amellyel bizonyos kijelentéseket igazolni szoktak.

az EU-konstrukciók tanulmányozása során abból indulok ki, hogy az EU és Európa egy bizonyos jövőképek kialakításához szükséges a nemzetállam különböző dimenzióhoz kapcsolódó kollektív identitás artikulációjának vizsgálata (Wæever 1998: 113). Ezért azt is elemezni fogom, hogy a pártdiskurzusokban hordozott államvíziók hogyan artikulálódtak Európával kapcsolatban és azzal összefüggésben.² Összefoglalva, e tanulmány célja, hogy rekonstruálja az Európával kapcsolatos diszkurzív pozíciókat, és - tekintettel a diskurzusok eredendően relációs jellegére - a (nemzet)államhoz való viszonyát.

A szakirodalom áttekintése

Nem lenne túl merész általánosítás, ha azt mondanánk, hogy az Európáról szóló politikai pártállásokra és diskurzusokra reflektáló irodalom két különböző irányzatát különböztethetjük meg, vagy másképpen fogalmazva, a pártok által közvetített különböző jövőképeket és Európa-konstrukciókat. Először is, és ez nem meglepő, nagyszámú tanulmány található a (komparatív) pártpolitika területén, beleértve az euroszkepticizmus és európaizáció kérdésének szentelt, egyre növekvő számú szakirodalmat (Poguntke et al. 2007; Pennigs 2006). A számos elméleti tanulmány közül a leggyakrabban Kopecky/Mudde (2002), Szczerbiak/Taggart (2000) és Ladrech (2002) tanulmányaira hivatkoznak. A politikai pártok európaizálódásának kérdéséhez a legáltalánosabb keretet Ladrech dolgozta ki, aki szerint mind a kvalitatív, mind a kvantitatív módszerek alkalmasak a pártok programnyilatkozataiban bekövetkezett változások mérésére, és hogy a pártok programnyilatkozataiban az EU-ra való utalásoknak döntő jelentőségük van e feladat szempontjából.

A fent említett többi cikk az EU-val kapcsolatos pártállást tárgyalja, különös tekintettel az euroszkepticizmus különböző típusaira. A Szczerbiak és Taggart (2000) által javasolt puha és kemény euroszkepticizmus megkülönböztetése, majd ennek Kopecky és Mudde (2002) által kidolgozott kritikája az Európai Unióval kapcsolatos attitűdök négyféle tipológiájához vezetett: Eurórajongók, euroszkeptikusok, europragmatikusok és eurorejektisták. Ezeket a kategóriákat azért találták ki, hogy egy adott párt álláspontjának minősítéséhez szükséges ideáltípusként és viszonyítási pontként szolgáljanak. Mint azonnal kiderült, ez a keretrendszer is problematikusnak bizonyult, tévedésekhez vezetett, és akadályokat gördített azok elé, akik megpróbálták alkalmazni saját empirikus munkájukban (Szczerbiak 2008a: 225f). Általában azt állítják, hogy a javasolt taxonómiák túlságosan leegyszerűsítőek, és hiányoznak a javasolt elemzési kategóriák operacionalizálására vonatkozó támpontok (Enyedi/Lewis 2008: 239; Batory 2002: 535). Ezért a programadó kijelentések ("ideológiák") impresszionista, viszonylag sekélyes és pontatlan elemzése felé hajlanak, és nem képesek értelmet adni a politikai szereplők attitűdjeinek. Az itt elfogadott diszkurzív perspektívából nézve azt mondhatjuk, hogy e taxonómiák fő problémája a közösen osztott pozitívista feltevésekben rejlik, amelyek az ideológiai nyelvet és diskurzust a valóság tükörképeként kezelik, és erőteljesen elválasztják a diskurzust a valóságtól. A szerzők ahelyett, hogy a politikai szereplők valósággal kapcsolatos alapvető meggyőződéseit keresnék, hogy az EU-ról való gondolkodás mintáit megállapíthassák, a politikai pártoknak az EU-val és Európával kapcsolatos, ideológiák által kifejezett attitűdjeit keresik, és megpróbálják azokat általános kategóriákba sűríteni (pl. Szczerbiak: "A politikai pártok és a politikai pártok hozzáállása az EU-hoz és Európához").

2 Az állam létezésének különböző dimenziói érdekelnek (a közösség jellege, az állam klasszikus attribútumai - szuverenitás és érdekek, gazdaság vagy kultúra), nem csak a nemzet és az államszerkezet. Ezért közelebb állok Diez (2001: 13), mint Wævers (1998: 113) felfogásához. Míg az előbbi azt javasolja, hogy Európa különböző konceptualizációinak megállapításához legalább politikai, gazdasági és kulturális metanarratívákat kell figyelembe venni. Az önazonossághoz kapcsolódóan, az utóbbi csak a nemzet és az állam eszméjét tartja

jelentősnek.

2008a). A probléma az, hogy a pártideológiák a valóság meghatározására és e meghatározás igazolására irányuló jelzőelemek meglehetősen összetett konstellációi, amelyek folyamatosan változnak a különböző kontextusok szerint, amelyekben megjelennek. Ráadásul nem is létezik önmagában az EU vagy Európa, hanem inkább az Európáról szóló politikai vagy tudományos diskurzusok sokasága. Ha a már említett problémákhoz további tényezőket is hozzáadunk, mint például a politikai nyilatkozatok kétértelmősége, a belső megosztottság, az egyes kérdésekre vonatkozó kifejezett állásfoglalás hiánya és a pártok álláspontjának állandó változása, akkor világossá válnak azok a problémák, amelyekkel ennek a perspektívának meg kell küzdenie.

Ezeket a problémákat sikeresen elkerülik azok, akik az EU-tanulmányok és a diskurzuselemzés metszéspontjában dolgoznak. Ezen a megközelítésen belül különösen két területre gondolok: a többszintű kormányzásra és a külpolitikáról mint az állam, a nemzet és Európa konstellációjának eredményéről szóló tanulmányokra (Wæver 2005a: 203f). Az első megközelítés a diszkurzív változások tanulmányozására utal, a diskurzus-kategóriák kódolásához szükséges, pontosan megtervezett kategóriákészletet alkalmazva, bizonyos kategóriák vagy metanarratívák történelmileg és kulturálisan specifikus konfigurációit elemezve, és a diskurzus-megközelítések posztstrukturalista áramlataiban erősen gyökerező fogalmakat alkalmazva (Jachtenfuchs/Diez/Jung 1998; Diez 2001; Laclau/Mouffe 2007).³ A második a diskurzus és a külpolitika kapcsolatát hangsúlyozza, és rámutat a diskurzus többrétegű jellegére, a bizonyos számú alapfogalomból álló diszkurzív struktúrák szintjeivel. Itt azzal érvelünk, hogy a nemzet, az állam és Európa (Wæver 2005b), valamint a nemzetközi kapcsolatok (Larsen 1997) fogalmának egy bizonyos konstellációja felelős egy bizonyos Európa-képért, amely viszont az EU-val kapcsolatos külpolitika pályáját alakítja. Mindkét iskola számos olyan előfeltevést és állítást oszt meg, amelyek nagyon közel állnak az ebben a tanulmányban elfogadott nézethez. Először is, felfüggesztik az ideológia és az érdekek közötti szigorú felosztást, amely fontos az összehasonlító pártpolitika szempontjából, de félrevezető, amikor a politikai szereplők viselkedésének magyarázatáról van szó. Ez semmiképpen sem jelent semmiféle naiv idealizmust, hanem inkább azt a szilárd meggyőződést, hogy az érdekek a szereplők világképének szerves részét képezik, más szóval diszkurzívan konstruáltak. Másodsor, kiemelik a politikai pártok közötti belpolitikai küzdelmek fontosságát, és így a pártok programadó nyilatkozatai képezik e tanulmányok fő forrását. Harmadszor, mivel a valóság diszkurzívan konstruált, és a politika az a terület, ahol a diskurzusok versengenek, nem lehet egy, hanem inkább sokféle "Európáról" beszélni. Nem lehet megtalálni a paradigmaticus Európát, amely egyfajta Sèvres-i metrumként szolgál, mert mindig már diszkurzív pozíciókból beszélünk. Negyedszer, a kutatási erőfeszítések célja a diskurzusokat alkotó elemi összetevők, eszmék és fogalmak viszonyának, konfigurációjának és ezáltal jelentésének megállapítása. Ezekkel a megközelítésekkel az a probléma, hogy a diszkurzív szintnek tulajdonított jelentőségük ellenére viszonylag általános diskurzuselemzést nyújtanak. Ha azonban meg akarjuk ragadni a pártállás árnyalatait, akkor a legapróbb elemeket is be kell vonni, mint például bizonyos metaforák, kulcsszavak vagy témák visszatérő használata és a szövegben betöltött funkciójuk.

Elméleti feltevések, módszertan, kutatási kérdések és adatok

Az itt alkalmazott elméleti és módszertani perspektíva Foucault (2002), Laclau/Mouffe (2007) diskurzuselméleteire, Fairclough (2003) kritikai diskurzuselemzésére és Wodak (2000) diskurzustörténeti megközelítésére támaszkodik. Kölcsönös távolságtartásuk ellenére mindkét perspektíva úgy kezelhető, mint

3 Pélldául "csomópontok" (Laclau/Mouffe 2007: 120).

kiegészítik egymást, és a kutatási projektet a valóságra vonatkozó ontológiai és episztemológiai feltételezésekkel (diskurzuselmélet) és a jelentés nyelvi megvalósulásainak elemzéséhez szükséges "eszköztárral" (kritikai diskurzuselemzés [CDA] vagy Wodak diskurzustörténeti megközelítése) látják el. Először is, a diskurzuselmélet feltételezi, hogy minden tárgy és cselekvés jelentéssel bír, és hogy jelentésüket történelmileg meghatározott szabályrendszerek adják. Megpróbálja megérteni, hogy a jelentés sajátos struktúrái hogyan teszik lehetővé a viselkedés bizonyos formáit. Másodsor, ami e perspektíva szempontjából fontos, az a nyelv konstitutív jellege, amely nem semleges, passzív és átlátszó médium, amely előre adott identitásokat és tárgyakat fejez ki. Sokkal inkább olyan társadalmi gyakorlat, amely bizonyos entitásoknak jelentést tulajdonítva társadalmi identitásokat, köztük lévő kapcsolatokat, valamint tudás- és hiedelemrendszereket konstituál (Fairclough 2003: 36; Philips/Hardy 2002: 4). Harmadsor, a diskurzus egyik fontos jellemzője az instabil jellege. A jelentések nem rögzíthetők véglegesen, és az artikulációs folyamatok sajátos formái miatt ugyanaz a jelölő az ellendiskurzusban más jelentéssel bírhat (Howarth/Stavrakakis 2000: 7). Ötödször, ami a hatalom kérdését illeti, ez az identitás intézményesítéséhez szükséges kirekesztési és "mássá válási" folyamatokhoz kapcsolódik. Ebben a perspektívában a hatalom bizonyos lehetőségek kizárásával egyenlő. Általánosabban szólva jelentheti azt a képességet is, hogy a társadalmi világ struktúrájáról dönthetünk azon vonalak és határok víziójának erőltetésén keresztül, amelyek mentén a befogadás és a kizárás folyamatai működnének. Ezért szükséges elemezni a "másik" konstrukcióját, mint az én identitásának tükörképét.

A fent említett előfeltevéseket lefordítva az itt vizsgált pártpolitikai mező nyelvére, azt mondhatjuk, hogy a politikai pártok fontos szereplők, amelyek a valóság egy sajátos konstrukciójának érvényesítésére való képességük révén a hegemonia eléréséért küzdenek. A hatékonyság a valóság egy bizonyos víziójának előmozdításában döntő jelentőségű. Csak a más pártoktól való elkülönülés képessége igazolja és legitimálja egy párt létét. Ez azért is fontos, mert a pártok nemcsak önmaguk, hanem mások diszkurzív pozicionálásáért is küzdenek. A politika többnyire arról szól, hogy szándékosan olyan választóvonalakat húznak, amelyek a politikai párt számára a legkényelmesebbek (Hajer 1995: 53). Mindez azt jelenti, hogy a pártok diskurzusai különböző típusú szubjektumokat hoznak létre, és egyidejűleg pozicionálják ezeket a szubjektumokat egymással szemben. Mindezt úgy teszik, hogy megnevezik, bizonyos tulajdonságokat tulajdonítanak nekik, és legitimitás elérése érdekében igazolják ezt a sajátos választást (van Leeuwen 2007: 91f).

A diskurzus e relációs jellege miatt nem meglepő, hogy Lengyelország sajátos víziója mindig szorosan kapcsolódik Európa víziójához. Először is, a diskurzus relációs jellege miatt, amikor a lengyel politikai pártok Európáról vitatkoznak, szükségszerűen Lengyelországról vitatkoznak. A Lengyelországról mint szuverén nemzetállamról alkotott sajátos elképzelés logikusan és politikailag magában foglalja az EU felépítésének egy sajátos koncepcióját (egy másik példát lásd Hansen 2002: 2). Másodsor, ez a sajátos lengyel jövőkép az EU intézményi struktúrájának eredménye. Mivel az EU hatással van a tagállamaira, többé nem lehet csak róluk beszélni Európára való hivatkozás nélkül. Harmadsor, Lengyelország víziója összefügg a politikai diskurzus kontextusával, mint olyannal. Az EU fontos a lengyel politikusok számára, mivel civilizációs és földrajzi viszonyítási pont, olyan projekt, amelyben Lengyelország részt vesz, a lengyel külpolitika fontos fókuszpontja, és nem utolsósorban lehetővé tevő és korlátozó struktúra. Ezért az Európával kapcsolatos diszkurzív álláspontok elemzésénél figyelembe kell venni Lengyelországot. Negyedszer, tekintettel a demokratikus politika pluralista terére, és így a szereplők sokféle álláspontjára, nem egy, hanem sok "Európa", illetve nemzetállam létezik. Ezért ötödször, az "Európával" kapcsolatos eszmék, fogalmak és kategóriák nem rögzítettek semmilyen végleges értelemben, hanem különböző jelentéstartalmakat öltenek aszerint, hogy az adott

a politikai pártok és csoportosulások különböző diszkurzív álláspontjai. Hatodszor, a politikai szereplők célja hármas: a valóság definiálása, igazolása, mégpedig oly módon, amely megkönnyíti a pozitív önreprezentáció és a "másik" negatív bemutatásának hiteles felépítését.

Az Európával kapcsolatos diszkurzív tér struktúrája érdekel, amelyet a politikai pártok közötti pozíciók és kapcsolatok formájában határoznak meg. Nem a teljes diszkurzív struktúrát, hanem csak a releváns politikai pártok 2004 és 2007 közötti diskurzusát vizsgálom. Három általános kérdést fogalmazok meg, amelyek tovább bonthatók részletesebb kérdésekre: Milyen álláspontokat képviselhetnek az Európáról vitatkozó politikai szereplők? Hogyan artikulálódik Lengyelország és Európa viszonya egy adott állásponton belül? Hogyan és milyen választóvonalak mentén különülnek el ezek az álláspontok egymástól?

E kérdések megválaszolásához empirikus adatokat választottunk. A kutatást háromféle adattípus alapján folytattuk: a pártok programjai⁴ (és kiegészítésként válogatott nyilatkozatok és állásfoglalások), a külügyminiszterek által a lengyel külpolitikáról benyújtott kormányzati információkról szóló parlamenti viták rövid kézjegyzetei,⁵ valamint az egymást követő miniszterelnökök politikai nyilatkozatai.⁶ A kiáltványok a pártok álláspontjának végleges nyilatkozatai. Bár ezeket a kiáltványokat ritkán közli a média, ritkán vitatják meg a párt tagjai, vagy veszik komolyan a párt ellenfelei, képet adnak a pártvezetők lelkiállapotáról. Ezek adják a legáltalánosabb keretet is, amelyre a pártok nyilvános arculatukat és identitásukat építik, kampánytémákat állítanak fel, és amelyekre bizonyos döntésekkel vagy nyilvános nyilatkozatokkal kapcsolatos igazolási stratégiáikban hivatkoznak. A kiáltvány olyan eszköz is lehet, amelyen keresztül a pártokat felelősségre vonják, ha nem tartják be választási ígéreteiket. Bár a manifesztum talán nem kelt túl nagy figyelmet, a politikai ellenfelek a kormányzásképtelenség bizonyítékaként veszik a manifesztumok hiányát. A kiáltványok azonban gyakran rövidek, rendkívül általánosak, kitérőek, homályosak és szelektívek. Ez egy nagyon érdekes kutatási feladat lehet, de a diszkurzív komplexitások rekonstruálására irányuló kvalitatív, diskurzuselemző perspektívából a kidolgozott nyilatkozatok érdekesebbek. Különösen igaz ez az ilyen típusú kutatásokra, amelyek nem annyira a diskurzus számszerűsítésére töreksenek. Itt nem az ilyen nyilvánosan elhangzott kijelentések száma számít, hanem azok jelenléte a nyilvánosságban mint olyan. Ezért volt tudatos döntés, hogy a pártkiáltványok kiegészítéseként kidolgozottabb, de még mindig viszonylag konvencionált diskurzustípusokat választottunk. A miniszterelnökök és a külügyminiszterek nyilatkozatai és a parlamenti képviselők beszédükre adott reakciói beszédaktusok sorozataként foghatók fel, amikor az oldalak pártjaik álláspontját képviselik. A pártok képviselőiként felszólaló miniszterek bemutatják, hogy mit tettek, mit fognak tenni, és mi az álláspontjuk bizonyos problémákkal kapcsolatban, míg a többi parlamenti képviselő reagál a beszédre és ismerteti álláspontját.

Módszertanilag a kutatást a Wodak és munkatársai által kidolgozott keretrendszer inspirálta, amely a politikai valóságok és identitások konstruálásának diszkurzív stratégiáit vizsgálja. Különösen alkalmasnak találtam arra, hogy olyan politikusok stratégiáit tanulmányozzam, akiknek diszkurzív tevékenysége analitikusan

4 Hat párt programját vették figyelembe: *Polgári Platform*, *Demokratikus Baloldali Szövetség*, *Jog és Igazságosság*, *Lengyel Családok Ligája*, *Lengyel Parasztpárt* és *Önvédelem*.

5 Vita Adam Rotfeld külügyminiszter 2005. január 21-i, Stefan Meller külügyminiszter 2006. február 15-i és Anna Fotyga külügyminiszter 2007. május 11-i beszédéről.

6 Kazimierz Marcinkiewicz (2005. november 10.), Jaroslaw Kaczynski (2006. július 19.), Donald Tusk (2007. november 23.).

három dimenzióra bontva: a helyzet meghatározása, az igazolás, valamint az identitás és a különbség megkonstruálása. A Reisigl/Wodak (2001) által javasolt mátrix öt elemzési kategóriából áll, amelyek átfedésben vannak a fent említett három résszel: (1) jelölés - a szereplők megnevezéssel történő konstrukciója;

(2) predikáció - tulajdonságok, vonások tulajdonítása; (3) érvelés, amelyen keresztül a szereplők legitimálnak vagy delegitimálnak bizonyos kijelentéseket vagy cselekvéseket; (4) perspektiválás, amely azokra a nézőpontokra vonatkozik, amelyekből a szereplők a diskurzust konstruálják; (5) az epiztemikus státusz megváltoztatásához szükséges intencionalizáló vagy enyhítő stratégiák (Reisigl/Wodak 2001: 44f; Reisigl 2008: 99).

A tanulmány szempontjából három elemzési kategóriát használok, amelyeket a témával foglalkozó szakirodalom és az empirikus adatokkal való kezdeti ismerkedés alapján részletes kategóriákra bontok, amelyek az empirikus adatok olvasását és elemzését szervezik (1. táblázat). Mint fentebb már említettük, az Európáról szóló nemzeti politikai diskurzusban az Európa-kérdés mindig közvetlenül és elválaszthatatlanul kapcsolódik az önmagában vett nemzeti diskurzushoz, és Európa reprezentációjának és funkcióinak megértéséhez mindig figyelembe kell venni a nemzeti diskurzust. Azt elemeztem, hogy a két entitás hogyan konstruálódott egymással szemben, milyen dimenziókat, elemeket és tulajdonságokat tulajdonítottak a két entitásnak, hogyan indokolták ezt a reprezentációt, és hogyan pozícionálták azt a diskurzusban más pozíciókkal szemben.

1. táblázat: Elemzési kategóriák

A jogalany típusa (jelölés)	A diskurzív konstrukció dimenziói (predikáció és érvelés)	Megosztási vonalak (perspektiválás)
Lengyelország	<ul style="list-style-type: none"> - A tagság kérdése - A tag szerepének elképzelése (aktív résztvevő vs. passzív kedvezményezett) - Egy állam víziója <ul style="list-style-type: none"> t Állami/szuverenitási ok t A szuverén kérdése (a közösség típusa: társadalom/nemzet, attribútumai) t A helyzet meghatározása (problémák/források) t Pozíció az EU/Európával szemben (központi vs. periféria) 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozicionálás és ellenpozicionálás ("mi" és "ők" konstrukciók) - A felosztási vonalak az alábbiak alapján: t Elhelyezkedés az országon belül/az országhoz képest <ul style="list-style-type: none"> közösségi t Azonosság t Vízió t Célok t Érzelmek
Európa/EU	<ul style="list-style-type: none"> - Általános státusz (identitás, föderáció, konföderáció, nemzetek Európája stb.) - a helyzet részletes meghatározása <ul style="list-style-type: none"> t Történelmi múlt t Jelenlegi állapot t Jövőbeni állapot - Döntéshozatali eljárások (reformok, szavazási mechanizmusok, intézményi struktúra) és szakpolitikai területek - A tagállamok közötti kapcsolatok <ul style="list-style-type: none"> t Konszenzuális/konfliktuális t A kapcsolat alapja (identitás/ideológia, érdekek) t 	

	<p>Régi és új tagállamok t A források elosztása az államok között</p>	
--	---	--

2. A lengyel kontextus meghatározása

Mielőtt elemeznénk a pártkiáltványok által konstruált diszkurzív teret, általános információkat kell nyújtani az érintett szereplőkről,⁷ ideológiai profiljukról, kialakulásukról és a pártrendszerben elfoglalt helyükről, amelyet a 2004-es (európai parlamenti választások), 2005-ös (elnök- és parlamenti választások) és 2007-es (előrehozott parlamenti választások) egymást követő választásokon szerzett szavazatarányuk alapján mérnek. A vizsgált időszak meghatározó párt szereplői közé tartoznak: Jog és Igazságosság,⁸ Polgári Platform,⁹ Demokratikus Baloldali Szövetség,¹⁰ Önvédelem,¹¹ Lengyel Családok Ligája,¹² és Lengyel Parasztpárt.¹³

Mint már említettük, az EU-csatlakozással és a tárgyalási tárgyalásokkal kapcsolatos költségek növekvő tudatosítása megerősítette a kritikus hangokat, amelyek az EU-kérdést egyfajta alkalmi struktúráként használták fel hazai népszerűségük érdekében. Minden problémát, megosztottságot és véleménykülönbséget Lengyelország és az EU között könnyen le lehetett és le is lehetett fordítani a nemzeti érdekek nyelvére, ami kényelmessé tette a helyzetet azon pártok számára, amelyek a nemzeti érdekek valódi védelmezőinek álcája alatt akartak fellépni. Valójában ez gyakorlatilag minden csoportosulás számára új kontextust alakított ki, függetlenül az EU-hoz való korábbi hozzáállásuktól. Különösen szembetűnő példa erre a "Szép vagy halál!" szlogen, amelyet 2003-ban Jan Rokita, az egyik erősen Európa-párti párt - a Polgári Platform - akkori vezetője talált ki. A rendkívül kritikus hangokat az is lehetővé tette, hogy a Lengyelország és az EU közötti megállapodást a baloldali koalíció tárgyalta ki.

-
- 7 A releváns politikai szereplők a Sartori-kritérium szerint azok a szereplők, akik képesek voltak parlamenti mandátumokat szerezni (Sartori 1976). Csak azokat a pártokat és csoportosulásokat vesszük figyelembe, amelyek elég sikeresek voltak ahhoz, hogy mandátumokat szerezzenek a *Szejmben* (a lengyel törvényhozás alsóházában).
 - 8 A *Jog és Igazságosság* egy 2001 áprilisában alakult jobboldali konzervatív párt volt. A párt 2005-ben koalíciót kötött az *Önvédelemmel* és a *Lengyel Családok Ligájával*. Jarosław Kaczyński, a párt vezetője 2006 júliusában vette át a miniszterelnökséget. A párt elvesztette a 2007-es parlamenti választásokat, és a fő ellenzéki párt lett. A *Jog és Igazságosság* az "erős Lengyelország az erős Európában" pártjelszót hirdeti, ami gyakorlatilag a szuverenitás és a nemzeti érdekek hagyományos felfogásán alapuló kemény álláspontot jelentett.
 - 9 A *Polgári Platform* 2001 januárjában alakult, és magát liberális-konzervatív pártként határozta meg. A párt 2007-ig ellenzékben maradt, amikor megnyerte a parlamenti választásokat, és koalíciós kormányt alakított a *Po-lish Peasant Partyval*, amelynek Donald Tusk lett a miniszterelnöke. Miközben a párt vezetői határozottan Európa-pártinak vallották magukat, gyakran használták a nemzeti érdekek erős nyelvezetét, hogy megvédjék a Nizzai Szerződés által garantált szavazási rendszert és Lengyelország "megfelelő" helyét az EU-ban.
 - 10 A *Demokratikus Baloldali Szövetség* a lengyel kommunista párt utódja. 2001-ben megnyerte a parlamenti választásokat, és koalícióra lépett a kisebb *Munkásszövetséggel*. A korrupciós botrányok miatt a párt támogatottsága a 2005-ös és a 2007-es parlamenti választásokon jelentősen visszaesett. Erősen Európa-pártinak mutatja magát. A baloldali kormányzás idején volt, amikor Lengyelország belépett az EU-ba.
 - 11 Az *Önvédelem* a populista párt paradigmatis esete. A pártot az 1990-es évek elején Andrzej Lepper hozta létre politikai pártként és gazdaszövetségként is. Az *Önvédelem* a 2001-es parlamenti választásokon a harmadik legnagyobb párt lett. A 2005-ös választások után az *Önvédelem* koalíciós partner lett, vezetője pedig miniszterelnök-helyettes. 2007-ben nem sikerült átlépnie a parlamenti képviselőkhöz szükséges 5 százalékos küszöböt.
 - 12 A *Lengyel Családok Ligája* a 2001-es parlamenti választások előtt alakult meg különböző kisebb jobboldali és klerikális-nacionalista pártok koalíciójaként. A 2005-ös parlamenti választásokon elért viszonylag jó eredménye a koalíciós párt státuszát eredményezte. Elutasította az EU-t és követeli a csatlakozási szerződés újratárgyalását.
 - 13 A *Parasztpárt* 1990-ben alakult a korábbi kommunista szatellit *Egyesült Parasztpárt* szervezeti utódjaként. A párt szavazataránya 1993 óta folyamatosan csökkent. Ennek ellenére képes volt átlépni az 5 százalékos küszöböt, hogy 2005-ben parlamenti képviselőt biztosítson. A 2007-es választások után koalícióra lépett a *Polgári Platformmal*. Az EU-val szembeni álláspontja a szerény helyeslés és a nemzeti érdekek szlogenjeivel kapcsolatos távolságtartás között ingadozik.

a Demokratikus Baloldali Szövetség és a Lengyel Parasztpárt (Sojusz Lewicy Demokratycznej - SLD és Polskie Stronnictwo Ludowe - PSL) alkotta, amely a 2001-es parlamenti választások óta volt hatalmon. Három további tényező tette különösen feszültté a légkört az európai parlamenti választások előestéjén. Először is, a kormánykoalíció posztkommunista öröksége miatt könnyű volt a lengyel érdekek iránti tiszteletlenséget tulajdonítani azoknak, akik 1989 előtt részt vettek a kommunista rendszerben. Másodsor, akkoriban a hivatalban lévő politikusokkal kapcsolatos korrupciós botrányok nagy visszhangot kaptak, ami hozzájárult a kormány támogatottságának gyors csökkenéséhez. Harmadsor, bár nem volt különösebben hangsúlyos, az európai alkotmány szerződés kérdése nagy jelentőségre tett szert a politikai vitában. A tervezet vitákat váltott ki a Miniszterek Tanácsának szavazási rendszerét oly módon megváltoztató javaslatokkal kapcsolatban, hogy az csökkenteni látszott Lengyelországnak a Nizzai Szerződés által biztosított befolyását. Nyilvánvalóan minden politikai pártnak reagálnia kellett és állást kellett foglalnia, és a reakcióik túlnyomórészt negatívak voltak. Az összes ellenzéki párt általános kritikája két pontra összpontosult: a keresztény értékekre való hivatkozás hiányára a preambulumban, valamint az államok közötti megváltozott erőviszonyokra, amelyek a javasolt új szavazási rendszerhez kapcsolódnak, és amelyek - mint feltételezték - csökkentik a lengyel befolyást. Nem meglepő, hogy a 2004. júniusi európai parlamenti (EP) választásokon a leginkább euroskeptikus pártok a szavazatok 27 százalékát szerezték meg (a nacionalista Katolikus Lengyel Családok Ligája 16 százalékot, a populista Lengyel Köztársaság Önvédelme 11 százalékot). A kormányzó Demokratikus Baloldali Szövetség (választási koalíció a Munkásszövetséggel), amely Lengyelországot bevitte az Európai Unióba, az EP-választáson a szavazatok kevesebb mint 10 százalékát szerezte meg. A következő, 2005-ös parlamenti választásokon a Jog és Igazságosság marginális győzelmet aratott a Polgári Platform felett. A két fél korábbi, a jövőbeli közös kormányra vonatkozó nyilatkozatai, a 2001 és 2005 közötti parlamenti együttműködés, valamint a számos politikai kérdésben közös álláspontok ellenére a választási kampány kemény és keserű retorikája, a Jog és Igazságosság jelöltjének, Lech Kaczyńskinak az elnökválasztáson aratott győzelme, valamint a két párt ellentétes hatalmi igényei hozzájárultak a bizalmatlanság légköréhez, és később a koalíciós tárgyalások kudarcához vezettek. Ennek eredményeként a Jog és Igazságosság úgy döntött, hogy "stabilizációs paktumot" ír alá, majd koalíciós megállapodást köt az Európai Unió radikális kritikusával: Önvédelem és a Lengyel Családok Ligája 2006 májusában (Szczerbiak 2008b). Bár teljesen ellentmondásos, nem a bel-, hanem a külpolitika volt az, ami riasztó megjegyzéseket váltott ki mind a lengyelországi politikai ellenzékből, mind a nemzetközi szereplőkből. Mégis 2006-ban a Jog és Igazságosság vezetője bejelentette, hogy "visszaszerezte" a külpolitikát az 1989 utáni establishmenttől, és kemény, a nemzeti érdekeken alapuló lengyel külpolitikát hirdetett. Az olyan pártokkal koalícióban, amelyek a legjobb esetben Lengyelország csatlakozási feltételeinek újratárgyalását (Önvédelem), rosszabb esetben az EU-ból való kilépést (Lengyel Családok Ligája) akarták, a kormány kiszámíthatatlan és következtelen külpolitikai taktikát alkalmazott, amely ellenséges hangnemével belpolitikai vitákhoz és a nemzetközi szintén elszigetelődéshez vezetett (Kaczyński 2008: 15). Ezek az ellentmondások nem változtattak azon a tényen, hogy a politikai erők többsége - a baloldali pártok kivételével - ellenezte az EU intézményi reformjainak irányvonalát, amelyet a német elnökség alatt vettek. A fő ellenvetés az alkotmánytervezet kidolgozásakor alkalmazott "kettős többségi" rendszerhez kapcsolódott. A Jog és Igazságosság és a Polgári Platform egyaránt az úgynevezett "négyzetgyökérendszert" támogatta, amelyet végül a 2007. júniusi európai csúcstalálkozón elutasítottak. A Kaczyński-kormány konfrontatív politikai stílusa miatt az európai és nemzetközi kérdések nagyobb hangsúlyt kaptak a 2007-es parlamenti választásokon. A választások eredménye - a Polgári Platform győzelme és a kormány kinevezése a Lengyel Parasztpárttal kötött koalícióban - lehűtötte a hangulatot a belpolitikai, de nem feltétlenül az európai kérdések körül. Míg az EU alkotmányos reformjairól szóló nemzetközi vita a Lisszaboni Szerződés 2007. decemberi aláírásával lezárult, addig hazai szinten a megfelelő ratifikációs

eljárásról szóló vita további heves politikai konfliktusok előtt nyitotta meg az utat.

3. Európa mint diszkurzív erőforrás - három pozíció a politikai térben

Mint már említettük, a diskurzust nem szabad a reprezentáció eszközeként kezelni, amelyet szabadon alakíthatunk a szereplő adott pillanatban érvényes akarata és politikai érdekei szerint. Ehelyett olyan jelentésstruktúráról van szó, amely az elemei közötti kapcsolatokról adódik. A diskurzus lehetővé teszi a politikai szubjektumok számára, hogy beszéljenek Európáról, de korlátozza a mondanivalót azáltal, hogy korlátozza az elfoglalható pozíciók körét. Ezek a korlátok lehetnek diakronikusak, amelyek a diskurzív mező és egy adott politikai szereplő történetéhez kapcsolódnak, és szinkronikusak, amelyek az alanyok közötti kapcsolatok szerkezetére vonatkoznak.

A lengyel eset részletes elemzése három diszkurzív álláspontot tár fel, amelyeket a politikai pártok a vizsgált időszakban elfoglalhattak. Ahelyett, hogy topográfiaileg kezelnénk őket, jobb, ha úgy fogjuk fel őket, mint azokat az erőforrásokat, amelyeket a szereplők felhasználhatnak a politikai céljaik eléréséhez szükséges stratégiák kialakításához. Ezen erőforrások között számos diszkurzív eszközre (eszmék, fogalmak, kategóriák, érveléssorok, lexikalizáció, metaforák stb.) mutathatunk rá, amelyeket a szereplők a hegemon látásmódért és a valóság felosztásáért folytatott harcukban használhatnak (Bourdieu 1990: 137). Amit a következők alfejezetekben bemutatunk, azok a legjellemzőbb és legkoherensebb pozíciók, amelyek bizonyos fogalmak köré épültek, és amelyek - ahogyan itt állítják - döntő fontosságúak annak megértéséhez, hogy a pártok hogyan támogatták Európa bizonyos vízióit. Ezek inkább az Európai Unió értékeléséhez kapcsolódnak, mintsem annak konkrét formájához, intézményi struktúrájához vagy e struktúra és a tagállamok közötti kapcsolatokhoz. Bár nem zárják ki egymást, mégis különböző logikákból származnak, és a valóság különböző dimenzióihoz és absztrakciós logikáihoz kapcsolódnak; tökéletes belépési pontot jelentenek a jelentés struktúrájába. Az első álláspontot a legjobban a folyamatosan ismételt szlogen, a lehetőséget kell kihasználni, a másodikat az érdekek (lengyel és európai) kategóriája, a harmadikat pedig az Európa mint fenyegetés gondolata mutatja be. A konkrét események (például az alkotmányserződésről szóló vita) kontextusában ezek a pozíciók olyan építőelemek halmazaként szolgálnak, amelyek különböző konfigurációkban (újra)kombinálhatók, nem pedig a legjellemzőbb, koherens formájukban használhatók. Ezért a lengyel politika elemzői gyakran írnak homályosságról, kétértelműségről vagy az álláspontok állandó változásáról, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy egyes szereplők különböző pozíciók diszkurzív erőforrásait (pl. lexikát, érvelést) használják, miközben következetesen ugyanazt az álláspontot képviselik az EU-val szemben.¹⁴

3.1 Európa mint esély

Ebből a diszkurzív pozícióból az Európai Uniót olyan struktúrának tekintik, amelyet már régóta vizsgálnak. Az EU-csatlakozást egyöntetűen és egyértelműen pozitív eseményként jelenítik meg, amely a 2004 óta Lengyelországban bekövetkezett valamennyi pozitív változás fő oka. Az EU-tagság a lengyel politika 1989 utáni összes stratégiai céljának megvalósulását jelenti. Sőt, az EU struktúráiban való lengyel részvétel be van írva a lengyel történelem hosszú időtartamába: "Lengyelország megváltozott geopolitikai helyzete, különösen a NATO-ban és az EU-ban való részvétel a legjobb lehetőségeket biztosította néhány száz év óta. Ezek jelentik a lengyel létjogosultság lényegét" (Polska Obywatelska 2007: 22). Általában az említett időszak rövidebb, a kontinens háború utáni két részre osztására vonatkozik. Az EU-csatlakozás

14 A "Szép vagy halál" szlogen, amelyet Jan Maria Rokita, a *Polgári Platform* egyik akkori vezetője mondott 2003-ban az alkotmányserződésről szóló parlamenti vitában, különösen jó példa erre a mechanizmusra. Bár a kizárólag nemzeti érdekek gondolt, Európa-ellenes nyelven hangzott el, ezt az egyik leginkább Európa-

párti párt fogalmazta meg és indokolta így.

nem csupán a lengyel külpolitika sikere. A nyugati világtól való igazságtalan elszakadás végének szimbóluma (Program Europejski Platformy Obywatelskiej 2005: 35), amelyről lengyelek sok generációja álmodott (Manifest Europejski Sojusz Lewicy Demokratycznej 2005: 71). A Szolidaritáshoz, mint ellenzéki antikommunista mozgalomhoz és a "nemzet méltóságteljes és szuverén létezésének" megvalósítására tett erőfeszítéseikhez is kapcsolódik már az 1980-as években (Program Europejski Platformy Obywatelskiej 2005: 35). Az EU tehát nemcsak az 1989 utáni politika részeként jelenik meg, hanem a normalitás helyreállítása utáni örökös vágyakozás tárgyaként is. A politikusok által alkalmazott történelmi perspektíva nem a múlt retrospektív elemzésén alapul. Inkább történelmi pillanatok láncolatát jelenti, amelyek között egy "európai" esemény is szerepel. Ez a diszkurzív mechanizmus segít abban, hogy a csatlakozást egyedülálló és rendkívüli pillanatnak, valamint olyan kontextusnak ábrázolják, amelyben és amelyen keresztül minden, az EU-val kapcsolatos döntés, politikai lépés, intézményi reform vagy találkozó pozitív konnotációt kaphat. Más szóval az EU legitimáló tényező. Az Európa-pártiságról és Lengyelország EU-ba való belépéséről szóló nyilatkozatok a pozitív önreprezentáció elemei. Európát és az Európai Uniót a normalitással, a civilizációval, a magas színvonallal azonosítják, néha kifejezetten kimondva, néha utalva, leggyakrabban feltételezve. Ahogy a posztkommunista Demokratikus Baloldali Szövetség kiáltványának egyik első mondata fogalmaz: "Szavunkat megtartottuk azzal, hogy Lengyelországot a lehető legjobb feltételek mellett bevezettük az Európai Unióba" (Manifest Wyborczy Sojuszu Lewicy Demokratycznej 2006: 147, a szerző fordítása). Egy ilyen formula, bár ebben a konkrét esetben azért is elfogadott, hogy lerázza magáról a kommunista múlt terhét, és erősítse a szociáldemokrata hitvallást (Tworzecki 2003), egy pártot dicsőítő kontextusba helyez. "Szeretném elmondani, hogy a Polgári Platform az Európa-párti párt, és ezért figyelemmel követjük a külügyminiszter minden megjegyzését a nyugati szomszédunkkal való kapcsolatokra vonatkozóan" (Jan Rzymelka a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról szóló parlamenti vitában 2006, a szerző fordítása). Az Európára való hivatkozások, az EU támogatásának kifejezései vagy az európai integrációt támogató nyilatkozatok gyakran túlzásokba esnek. Miközben a retorikai túlzást alkalmazó csoportosulást sebezhetővé teszi az irreális lelkesedés vádjával szemben, legitimáló érveket is szolgáltat azáltal, hogy az "Európa" vagy "az Európai Unió" szavak és származékaik pozitív konnotációihoz kapcsolja.

A tagság pozitív, sőt lelkes értékelése a lengyel tagság koncepciójának kérdéséhez vezet. Nem kell alaposan utánaolvasni, hogy megtaláljuk a vonatkozó hivatkozásokat. Lengyelország megfelelő tagsági pozícióját úgy képzelik el, mint valami olyasmit, ami még nem létezik. Ez inkább egy elérendő feladat, mint egy már létező valóság. Ez egy esély, hogy tegyünk valamit, egy lehetőség, amelyet ki lehet használni, de el is lehet pazarolni. A beszélő pozícióját kifejező, a jövőre utaló kötelezettség-modalitás (Richardson 2007: 60) itt többé-kevésbé kategorikus kifejezésekben artikulálódik. Ahogy az egyik párt kiáltványa kijelenti: "Lengyelországnak [...] az európai integráció folyamatában kifejtett tevékenysége révén az európai vezetők közé kell kerülnie" (Polska Obywatelska 2007: 2). Egy másik párt sokkal határozottabb hangnemet használt: "Nemzeti struktúráinkat hozzá kell igazítanunk az EU által teremtett minden lehetőséghez [...], de az EU-ban is könyökölnünk kell, hogy eljussunk oda, ahol politikai döntések születnek, és részt kell vennünk a döntéshozatali folyamatban" (Marek Borowski egy parlamenti vitában a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról 2005-ben, a szerző fordítása). A tagság három szemponton keresztül jelenik meg: a részvétel szintje, a sebesség és az elérendő pozíció. Ami az elsőt illeti, gyakran hangoztatják, hogy aktívnak kell lennie, Lengyelországnak pontos elképzelésekkel és jövőképpel kell rendelkeznie a jövő Európájáról. Lengyelországnak részt kell vennie minden fontos politikai döntésben, és aktív támogatójának kell lennie minden olyan lépésnek, amely ahhoz szükséges, hogy az EU hatékonyabbá és befolyásosabbá váljon a világban. Ideális esetben Lengyelországnak minden európai országot megelőznie kellene,

a napirend meghatározójának szerepét játssza, bizonyos kérdéseket kezdeményez és problémákat vet fel. Ezáltal Lengyelország domináns helyzetbe kerülne a problémák meghatározásában és a kérdések kialakításában, és Lengyelország számára a legmegfelelőbb megoldásokat biztosítaná. Ami a másodikat illeti, Lengyelországnak gyorsan kellene cselekednie mind az uniós követelmények elfogadása, mind a pénzügyi eszközök felhasználása terén. A Lengyelország és Európa közötti kapcsolat dinamikus, és a mozgás vagy a verseny metaforájával fejezhető ki. Lengyelországnak nagyon gyorsan kell mozognia, mert az esélyek vagy "Európa mint esély" "elszökhet", így Lengyelország "marginalizált", "visszamaradott" helyzetbe kerülhet (Jolanta Szymanek-Deresz egy parlamenti vitában a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról 2007-ben, a szerző fordítása). Harmadszor, minden fent említett állítás funkcionálisan kapcsolódik Lengyelország jövőbeli helyzetéhez. Végre képesnek kell lennie arra, hogy az uniós országok egyik vezetőjeként működjön. Lengyelországot úgy ábrázolják, mint aki rendelkezik ügynökséggel. Szerepe nem egy tárgy, hanem egy olyan szubjektum, amelynek pozíciója saját potenciáljától, képességétől és az EU-hoz való hozzájárulásra való hajlandóságától függ. Lengyelország pozíciója nem automatikusan adódik létezéséből, tapasztalataiból vagy erőforrásaiból, hanem erőfeszítéseket igényel, különösen a nemzetközi partnerekkel való kapcsolatok terén. Csak a velük való aktív együttműködés biztosíthatja Lengyelország számára a megérdemelt elismerést. A deklarált vezetői törekvések ellenére a politikai diskurzus is a jól ismert történelmi keretet használja a haladás és elmaradottság (Jedlicki 2002: 14), ahol a haladást a gyors integrációval, az elmaradottságot pedig a jelenlegi helyzettel azonosítják. Az elmaradottságot vagy feltételezik (ami gyakrabban fordul elő a pártok általában negatív hangnemet kerülő kiáltványaiban, lásd pl. Manifest Wyborczy Sojuszu Lewicy Demokratycznej 2006: 146.), vagy kifejezetten megfogalmazzák (spontánabb parlamenti beszédekben, lásd pl. Zbigniew Chlebowski a Donald Tusk 2005-ös politikai nyilatkozatáról szóló vitában). Európát mint esélyt állítják szembe az elszigeteltség, a marginalizálódás és a visszamaradottság fenyegetésével. A marginalizált helyzet nemcsak rosszabb körülményeket jelent, hanem olyan helyzetet, amely máshol kitalált minták utánzásához vezet. Érdekes módon nem az integráció önmagában, hanem az integráció hiánya vezet az utánzó modernizációhoz. Lengyelország számára tehát a legveszélyesebb a vonakodó partner hozzáállása, aki makacsul ragaszkodik a sajátos megoldásokhoz, és nem hajlandó figyelembe venni a többi partner érdekeit. A fenyegetettség képét a politikai projektek és döntések legitimálására használják, illetve a politikai ellenfelek delegitimálásának része (Polska Obywatelska 2007: 2; Manifest Wyborczy Sojuszu Lewicy Demokratycznej 2006: 154).

Az Európában betöltött vezető pozícióra való erős törekvést Lengyelország potenciálja indokolja. A Lengyelország és az EU közötti eltérés elsősorban a gazdasági szférára korlátozódik. A kelet-nyugati megosztottság és a nyugati országok jobb helyzete nem kulturális szakadékként konstruálódik, nem az eltérő vallásokról, sem a bizalmi vagy kulturális tőkével kapcsolatos problémákról van szó. A lehetséges különbségek semmiképpen sem kulturális vagy politikai eredetűek, hanem gazdasági hiányosságokban gyökereznek. Ebben a tekintetben Lengyelországot meglehetősen negatívan, mint szegény és elmaradott országot ábrázolják. Az itt elemzett empirikus adatok alapján nem lehet megállapítani ennek az elmaradottságnak az okait. Az ilyen helyzet forrásai rejtett és külsődlegesek. Rejtve vannak a metaforikus nominalizációval, "a történelem tragikus ítéleteivel" (Program Europejski Platformy Obywatelskiej 2005: 39), amikor a folyamatok halmazát a szereplőkkel együtt főnévvé alakítják, törlik az ágenst és annak tevékenységét (Fairclough 2003: 143). A Lengyelországgal megtörtént tragikus történelmi tapasztalatra való utalásokon keresztül externalizálódnak. Így nem Lengyelország vagy a lengyelek tehetők - legalábbis részben - felelőssé a gazdaság állapotáért, hanem a külső tényezők, legyenek azok ellenségek, történelmi erők, strukturális problémák, a kommunista rendszer és így tovább. Az állandóan explicit vagy implicit módon említett elmaradottság ellenére Lengyelországot olyan országgént mutatják be, amely megérdemli, és amelynek megfelelő pozícióra kell törekednie. Hatalmas nehézségek

amelyek túlnyomórészt az anyagi körülmények között találhatóak, nem akadályozzák meg az ország ábrázolását, amely elég nagy és népes ahhoz, hogy az egyik legbefolyásosabb európai szereplővé váljon. "Megjelent a lehetőség, hogy Lengyelország, egy jelentős méretű és népességű ország inspiráló szerepet játszasson az öreg kontinensen" (Jolanta Szymanek-Deresz a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztató parlamenti vitájában 2007). A lengyel erő egyéb tényezőit is megnevezik. "A probléma az, hogy miközben rendelkezünk egy nagy európai ország potenciáljával, a szabadságharc egész lengyel legendájával, a nagy gazdasági piaccal, valamint az ipari és szellemi potenciállal, a szellemi potenciállal is, nem vagyunk képesek jól kihasználni azt" (Bronisław Komorowski a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatóról szóló 2007. évi parlamenti vitában). A lengyel problémák, erőforrások és az Európával szembeni pozíció ilyen konstrukciójának kettős célja van. Egyrészt a marginalizált és elmaradott orszaggá válás veszélye felhasználható a hirdetett politikai vízió ellenfeleinek megbélyegzésére. Másrészt a Lengyelországról, mint erőforrással rendelkező, alulhasznosított múlt örökségével terhelt országról alkotott pozitív vízió legitimációs érvvé válik. Megerősíti a konkrét politikai projekteket azáltal, hogy pozitív kontextust biztosít, amely csak a diskurzushasználók által javasolt megoldások megvalósításával valósulhat meg.

Bár sok utalás történik "a népre" (Canovan 2008), ezek nem nemzeti vagy etnikai szempontból kizárólagos módon fogalmazódnak meg. A "nép" gyakrabban jelenik meg társadalomként, mint nemzetként. Még a nemzetet is ezen a diszkurzív állásponton inkább politikai - jogi értelemben, mint állampolgárok csoportját vagy különböző csoportok egyenlő jogokkal rendelkező közösségét jelenítik meg (100 konkrétó - Program Lewicy i Demokratów 2007: 1). A nemzeti identitás ilyen konstrukciója kizárja az identitás esszencializálását a nemzeti közösség közös, eredendő, változatlan tulajdonságainak egyfajta inherens, változatlan halmaza értelmében. Éppen ellenkezőleg, a nemzeti lojalitástól eltérő lojalításokat is elfogadnak legitim identitáslehetőségként. Ezért az "európai hazafiság" vagy a "kettős állampolgárság" (lengyel és európai egyaránt) eszméit nemcsak eltűrik, hanem melegen üdvözlik a politikusok megnyilatkozásaiban. Ezeket nem az identitás ellentétes, a nemzeti lojalitással ellentétes aspektusainak tekintik, hanem egy másik dimenzióknak, amelybe az előbbi beágyazódik (Bronisław Komorowski a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról szóló parlamenti vitában, 2007). Ráadásul a Lengyelország és Európa, illetve az EU közötti különbség nem túlzó. Épp ellenkezőleg, ha létezik is, szisztematikusan elmosódik vagy felfüggesztésre kerül. Lengyelországot Európa részeként konstruálják, nem pedig egy távoli, periférián lévő országgént. Ahogy Donald Tusk miniszterelnök fogalmazott politikai nyilatkozatában: "Beszédeinkben gyakran hivatkozunk, magamat is beleértve, az Európával való összehasonlításokra. Szeretném, ha a nyelvezetünkben abbahagynánk a differenciálást: Mi Lengyelországban, ők az Európai Unióban. Végül is az Európai Unió itt van" (Donald Tusk politikai nyilatkozata 2007, a szerző fordítása).

A többszörös identitás lehetősége, valamint Lengyelország és az Európai Unió egyenrangúsága fontos következményekkel jár a nemzeti érdekek és az állami szuverenitás konstruálására nézve. Ez a két kategória nem kerül szembe az EU-val. Ellenkezőleg, pusztán az EU képes előmozdítani és biztosítani egy adott nemzetállam érdekeinek megvalósulását. A lengyel érdekek úgy konstruálódnak, mint amelyek teljes mértékben összeegyeztethetők az EU-val, és csak az EU révén valósíthatók meg. Ez a konstrukció egyrészt kiegészül egy olyan konszenzusos hozzáállással, amely nem hajlandó eltúlozni a különbségeket és érzékeny a közjóra; másrészt kifejezi azt az aggodalmat, hogy a "kemény álláspontot" a nyugati partnerek tárgyalási képtelenségnek és túl sokat követelő, makacs hozzáállásnak tekinthetik (Jolanta Szymanek-Deresz a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról szóló parlamenti vitában 2007). Ugyanez a helyzet a szuverenitással is, amelyet nem az állam hagyományos és egységes attribútumaként kezelnek, hanem inkább olyan jelenségként, amelyet meg lehet osztani, ha az állam úgy

dönt, hogy érdeke bizonyos döntések átengedése államon kívüli struktúráknak. Ebből a diszkurzív pozícióból az ilyen elképzelések nem vitathatóak és

(Tadeusz Iwiński a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról szóló parlamenti vitában, 2005). A lengyel csatlakozást és az Európai Unióhoz való csatlakozást legitimáló érvek többféle indítékra támaszkodnak: kulturális, politikai és instrumentális. A költség-haszon számítás korántsem a legfontosabb. Európa olyan értékközösség, amely átfedésben van a lengyel identitással. Ez egy olyan projekt, amely bizonyos fokú idealizmust és önkorlátozást igényel. Nemcsak Lengyelországnak, hanem a világ többi részének is biztonságot nyújt, és stabilizálja és elmélyíti a demokratikus eljárásokat, amelyek a posztkommunista állam körülményei között még mindig ingatagok és bizonytalanok.

Az EU pozitív túlzása Lengyelországgal kapcsolatban egy olyan képhez kapcsolódik, amely nem korlátozódik pusztán az egyes országok érdekeinek előmozdítását célzó intézményi struktúrára. Az EU-val kapcsolatban használt fő szlogen az "esély" - egy pozitív konnotációjú absztrakt főnév. Az EU-tagságot rendkívül gyakran úgy ragadják meg, mint Lengyelország számára esélyt. Az esélyt olyan lehetőségként jelenítik meg, amelyet Lengyelországnak konkrét tartalommal kell betöltenie. Ezt a lehetőséget ki lehet használni, de el is lehet pazarolni. Az "esély" konkrét jelentését a konkrét politikai kontextus és a diskurzus használóinak (kormányon vagy ellenzékben) pozíciója határozza meg. Általánosságban elmondható, hogy funkciója kettős lehet. Egyrészt pozitív jelentést kölcsönöz az EU-nak, másrészt beteljesületlen ígéretet tartogat. A jövőre vonatkozó, még meg nem valósult prospektív kijelentések egy részét képezi. Miközben segíti a politikai szereplőket abban, hogy Lengyelországban "több EU-t" követeljenek, és ezáltal legitimálják az európai integráció egy bizonyos elképzelését, lehetővé teszi azt is, hogy a valóság nemkívánatos aspektusait az uniós integráció elégtelen szintjének következményeiként magyarázzák. Az ilyen logikákon belül az EU és az európai integráció hiánya a felelős Lengyelország jelenlegi problémáiért. Az EU-t felváltva használják Európával mint földrajzi és kulturális térrel is. Mi több, az EU-ra úgy hivatkoznak, mint az "európai integráció" folyamatára. Ezen túlmenően gyakran használnak kollokációkat és metaforákat az "európai" jelzővel: "nemzetek családja", "európai ház",¹⁵ "európai közösség", "európai normák", "európai szint", "európai civilizáció" és "európai oktatás" (Donald Tusk politikai nyilatkozata 2007). Az "európai" itt nem egyszerűen leíró kifejezés. Más szavakkal összefüggésben normatív jelentést nyer. Funkciója az, hogy az EU-t szoros, bensőséges, "meleg" közösségként értelmezze, amely túlmutat az önérdeken alapuló szerződéses kötelekeken. Egy jobb világ jelzőjeként is szolgál, amely képes pozitív jelentést kölcsönözni a szomszédos szavaknak. "Veletek vagyunk, és veletek együtt szeretnénk a modern Európa, mint a tolerancia, a szabadság és a mások véleményének tiszteletben tartása világának része lenni". A kiáltvány e mondatai Európát pozitív tulajdonságokkal kapcsolják össze: modernitás, szabadság, tolerancia, tisztelet. Ez egy külön világ, amely különbözik a kinti tértől. Olyan térként jelenik meg, ahová Lengyelország tartozni szeretne, de még mindig kívül áll, legalábbis bizonyos tekintetben. Európa mint erős, pozitív értékekkel terhelt szó itt legitimációs képletként szolgál, közösséget teremt, magasan dicsért értékekre utal és viszonyítási pontként szolgál (100 konkrétóv - Program Lewicy i Demokratów 2007: 1).

Miközben a politikai szereplők tagadják, hogy az EU szuperállam lenne (Donald Tusk politikai nyilatkozata 2007), beszédükben nem adnak részletes képet Európáról. Inkább egy *statu nascendi* struktúráként jelenítik meg (Program europejski Platformy Obywatelskiej 2005: 35). Könnyebben nyomon követhető az EU jövőjével kapcsolatos kijelentések, amelyek nyilvánvalóan segítik a pártokat abban, hogy bemutassák, mit képviselnek. Ugyanakkor az EU jelenlegi állapotára vonatkozó kijelentéseket is találhatunk feltételezett szinten. "Az Európai Uniónak közösséggé kell válnia, nem csupán egy államok közötti megállapodássá. [...] Támogatjuk az uniós intézmények - az Európai Bizottság és a

15 Erről a metaforáról bővebben lásd: Chilton/Ilyin (1993: 7f).

Európai Parlament" (Program Europejski Platformy Obywatelskiej 2005: 36). A kifejezett kijelentések hiánya ellenére a szöveg azt az üzenetet hordozza, hogy a közösségi kötelek túl gyengék, és hogy az EU nem működik elég hatékonyan. Számos olyan nyilatkozatot is találunk, amely a mélyebb és gyorsabb integráció szükségességére utal. Feltételezett szinten sokat elárulnak az európai ügyek tényleges helyzetének megítéléséről. Az ilyen feltételezett kijelentések többsége a demokratikus értékekkel és a főként gazdasági értelemben vett szociális dimenziókkal kapcsolatos, amelyek a gazdagabb uniós államok pénzügyi támogatástól való vonakodását jelentik. Az EU-t, mint egy még kialakulóban lévő normatív entitást mélyen integrált, demokrácián és polgári részvételen alapuló szövetségi struktúraként képzelik el, közös valutával és a közös külpolitika révén aktív nemzetközi szerepvállalással (Manifest Europejski Sojus Lewicy Demokratycznej 2005: 72f; Polska Obywatelska 2007: 22f). Hozzá kell tenni, hogy ezt az Európáról alkotott víziót és annak legitimitását különböző döntéshozatali eljárások előmozdítására használták fel. A baloldali csoportosulások az Alkotmány szerződés megoldásait támogatták, míg a Polgári Platform a Nizzai Szerződésben foglalt megoldásokhoz ragaszkodott.

Lengyelország, az EU vagy Európa és viszonyuk ilyen konstrukciója a logikai szinten és a diszkurzív gyakorlatok szintjén, mint a diszkurzív konstrukció eredménye, a "másik(ok)" mint kizárt lehetőség biztosan jelen van(nak). Legáltalánosabban a "másik" az öndefiníció szerint "a leginkább Európa-párti" pártok ellenkező szöge volt. Az "Európa-ellenes" jelző a sokféle elem közötti egyenértékűség láncolatát hozta létre. Így a "másik" megnevezések és predikciók a tulajdonnevek (~~jobb oldali~~ hivatalban lévő miniszterelnök), attitűdök (euroszepticismus, intolerancia, konfrontatív, kirekesztő hozzáállás, nemzeti egoizmus, rögeszmék és fóbiák), szellemi tulajdonságok (rövidlátó, szűklátókörű, régimódi, 19. századi szuverenitás-felfogással), tevékenységek és azok eredményei (szükségtelenül kemény álláspont kialakítása a tárgyalásokon, Lengyelország elszigetelése, marginalizálása, az integrációs folyamat lassítása) révén kerültek meghatározásra.

3.2 *Európa mint a nemzetállamok közötti érdekjáték*

Ennek a diszkurzív álláspontnak a legkiemelkedőbb toposza az a gondolat, hogy Lengyelország mint nemzetállam állandóan a legfőbb nemzeti érdekét - a függetlenséget - tartja szem előtt. Ezt a kategóriát nagyon hagyományos módon használják, figyelmen kívül hagyva az egyesült Európában az államok közötti kölcsönös kötelek és az együttműködés szükségességét. A monisztikusan értelmezett szuverenitás, amelyet felcserélhetően használnak a függetlenség kategóriájával, alapját képezi a pártok programjainak európai szempontjainak és a politikai viták egyik döntő érvének. "A külpolitika alapvető célja a nemzeti érdekek védelme. [...] Európai politikánk céljai: [...] a Lengyel Köztársaság szuverenitásának sérthetlensége a külpolitikában" (IV Rzeczpospolita - sprawiedliwosc dla wszystkich 2006: 127). Az európai politika víziója azon kategóriák halmazára épül, amelyek ezt a diskurzusszálalt alkotják. Először is, a nemzetállamhoz való erős kötődés a társadalmi és nemzetközi kapcsolatok alapvető szervező egységeként működik. A lengyel állam a leggyakrabban említett entitás. Ez az alapvető és legfontosabb szereplő, amely a határain belül élő közösség érdekeit fejezi ki. Ahogy Kazimierz Marcinkiewicz miniszterelnök fogalmazott politikai nyilatkozatában: "A független és biztonságos lengyel állam felbecsülhetetlen érték, amely minden erőfeszítést és áldozatot megér" (Kazimierz Marcinkiewicz politikai nyilatkozata 2005, a szerző fordítása). Másodsor, az érdek döntő kategóriává válik, amelyet reifikáló és naturalizáló módon képviselnek. A nemzetállam inherens, változatlan és magától értetődő lényegeként érzékelik. A "nemzeti érdek" olyan kifejezés, amely ezen a diszkurzív állásponton döntő jelentőségűnek tűnik. "Lengyelországnak ma új európai politikára van szüksége [...] Szükség van a nemzeti érdek kategóriája által vezérelt gondolkodás helyreállítására" - áll a szöveg első mondataiban.

A Jog és Igazságosság 2005-ös parlamenti választási programja (Program polityki europejskiej PiS 2005: 120). Az érdekek ritkán jelennek meg kontextusfüggő és rugalmas formában. Inkább adottak és feltételezettek, mintsem megmagyarázottak. Függetlenül attól, hogy milyen gyakran hivatkoznak az érdekekre, nagyon nehéz meghatározást találni rájuk. Inkább konkrét eseményekkel és problémákkal kapcsolatban hivatkoznak rájuk. Harmadszor, a függetlenség kategóriája az állam legfőbb tulajdonságaként jelenik meg. Meg kell jegyezni, hogy a függetlenség kategóriáját felcserélhetően használják a szuverenitás kategóriájával. A lengyel politikai kultúrában ez utóbbi kevésbé analitikus, normatívan terhelt és a múlt drámai eseményeihez kapcsolódó történelmi jelentéssel terhelt kifejezés. Ez a feltételezésrendszer tükröződik az Európáról mint államok laza hálózatáról alkotott normatív képben. Célja, hogy a nemzetállamok eltérő érdekeinek legnagyobb közös nevezőjének megtalálásához szükséges tárgyalási alapot biztosítson. Nem meglepő, hogy a Lengyelország és az EU közötti kapcsolatoknak ez az általános, erősen a klasszikus realista gondolkodásban gyökerező víziója hideg hozzáállást határoz meg az EU-val szemben. Ebből a szempontból a párt kiáltványának következő kivonata szembetűnő: "Csak a kormány által koordinált, koherens politika segíthet a fenyegetések korlátozásában és a Lengyelország EU-tagságával kapcsolatos esélyek kihasználásában" (Program polityki europejskiej PiS 2005: 120). Az EU által biztosított esélyek, amelyekre oly gyakran hivatkoznak az első diszkurzív pozícióban, itt második helyet foglalnak el, megelőzve a "fenyegetéseket". Bár az EU-tagságot pozitívan értékeli, veszélyes szükségszerűségként kezelik, amely a lengyel szuverenitást érintheti.

Érdekes módon egy ilyen jövőkép nem zárja ki az állam tevékenységét. Az állam és elitjének szerepe nem korlátozódik a *status quo* reaktív védelmére a külső erővel szemben. Lengyelországot sem úgy képzelik el, mint egy passzív tagot, amely megpróbálja megvédeni az érdekeit. Éppen ellenkezőleg, a passzivitás a politikai ellenfeleknek tulajdonított tulajdonság. "Lengyelország jelenlétének az Európai Unióban a lengyel érdekek kielégítését kell segítenie, nem pedig a lengyel struktúrákban való passzív részvételt" (Program polityki europejskiej PiS 2005: 120). Az aktív politika az, amely révén a lengyel érdekeket meg lehet védeni, és amely segíti az erős európai pozíció elérését. Ez a cél szimbolikus is indokolt, mint az egyetlen olyan státusz, amely Lengyelországnak mint nagy országnak megfelelő, és pragmatikusan is, mint olyan pozíció, amely biztosítja a társadalmi és politikai folyamatok irányításához szükséges befolyást Lengyelországban és az EU-ban. Bár számos érv legitimálja a lengyel csatlakozást, ezek egy, már említett és állandóan hivatkozott hivatkozási ponton alapulnak: a "nemzeti érdeken". "A külpolitika alapvető célja a nemzeti érdekek védelme" (IV Rzeczpospolita - sprawiedliwosc dla wszystkich 2006: 122). Nemcsak ez a kategória épül fel a nemzet által létrehozott "mi" közösségre való hivatkozással. Olyan kategóriákkal is találkozhatunk, mint a "nemzeti élet", a "nemzeti kultúra", a "nemzeti hagyomány" és a "nemzeti becsület". Ezek mind a közösségnek mint nemzeti csoportnak a vízióját konstruálják. A nemzet inkább magától értetődőnek tekintett entitás, nem pedig olyan jelenség, amely többé-kevésbé pontos meghatározást igényel. A kontextuális elemzés további információkkal szolgál, amelyek segítenek e kategória egyértelművé tételében. Az olyan kijelentések, mint "hagyományos társadalmi rend", "természetes közösségek" (Program polityki europejskiej PiS 2005: 120), és "a lengyel nemzet és állam ezeréves hagyománya" (IV Rzeczpospolita - sprawiedliwosc dla wszystkich 2006: 131) arra utalnak, hogy a nemzetet változatlanak, természetesnek és a más közösségekkel való azonosulás terét korlátozni képesnek tekintik. Bár nincsenek olyan kifejezett kijelentések, amelyek erős etnikai értelmezésre utalnának, az olyan kategóriák, mint a "lengyel érdekek", "lengyel kultúra", "keresztény értékek" olyan sugallatokat hordoznak, amelyek nagyon vonzóak lehetnek a választók hagyományosabb része számára. A kétértelműség és az implicititás kettős szerepet játszik: egyrészt segít a hagyományosabb csoportok támogatásának megszerzésében, másrészt pedig védelmet nyújt a nacionalizmus vádjaival szemben. A szuverénnek mint keresztény értékeken alapuló természetes közösségnek a vízióját kiegészíti az államnak mint olyan struktúrának a metaforája, amelynek a nemzet

érdekeit kell szolgálnia, és amelyben a nemzet otthon érezheti magát. A lengyel államot, nem pedig az EU-t képzelik el közös házként (Dbamy o

Polske. Dbamy o Polakow. PiS 2007 program: 1), és a függetlenség elve irányítja az érdekekkel és a szuverenitással kapcsolatos diskurzusok előállítását. A monisztikusan értelmezett szuverenitással rendelkező erős, független állam víziója történelmi utalásokra és explicit érvekre épül. A szuverenitással kapcsolatos múltbeli lengyel problémák, a függetlenség elvesztése és a saját államhoz való ragaszkodás olyan állítások, amelyek erejüket a történelmi párhuzamokból merítik. A lengyel szuverenitás témájához kapcsolódó érvként hangoztatják a Lengyelországról mint régi történelmi nemzetről alkotott elképzelést (Marek Jurek a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati információkról szóló 2005-ös parlamenti vitában) és a lengyel történelem tragikus tapasztalatait, amelyek során Lengyelország szuverenitása sérült - a 19. századi felosztások, a második világháború, az 1945 utáni kommunista rendszer -. Ezek célja, hogy igazolják a vonakodó hozzáállást az olyan megoldásokkal szemben, amelyek a szuverenitásnak a nemzeti szervekre való átruházásával járnak. A történelmi párhuzamok szintén fontos részét képezik a pénzügyi követelések igazolására irányuló érvelési stratégiának. E diskurzív álláspont szerint a drámai múltbeli tapasztalatok igazolják a nyugati szomszédokkal szembeni pénzügyi követeléseket. Ezeket a követeléseket nem csak történelmi vagy erkölcsi érvekkel legitimálják. Lengyelország és a régió más országainak fejlődése az egész Európai Unió számára is előnyös lenne (Program polityki europejskiej PiS 2005: 122).

A pozitív önreprezentáció nem merül ki a keresztény nemzet víziójában. Vannak kifejezett normatív kijelentések, amelyek a lengyel nemzet nagyságát hangsúlyozzák. Nemcsak a demográfiai, szellemi, szervezeti és infrastrukturális potenciál a büszkeség forrása, hanem a nemzeti kultúra, a megkülönböztető jegy és erőforrás. A nemzet olyan közösségként épül fel, amelynek identitása a kultúrán alapul. Ez utóbbi nem csupán sok csoport normáinak, értékeinek és tárgyi emlékeinek gyűjteménye, hanem újjászületett "nemzeti" erőforrás, amely identitást biztosít, és amely "a függetlenség tere volt a fenyegetettség idején" (Program polityki europejskiej PiS 2005: 120). A kultúra monisztikus és esszencializált felfogása koherens és egységes normák összességéként kezeli, de a katolikus vallás köré szerveződő, megdicsőült múlt képeit is a nép természetes világmépeként kezeli. A kultúra "kincs", és mint ilyenről gondoskodni kell, meg kell védeni, és semmiképpen sem lehet az EU bármilyen beavatkozásának tárgya. Ezért a kulturális szuverenitás gondolata kerül előtérbe (Jaroslaw Kaczynski politikai nyilatkozata 2006). A kultúra az a terület, ahol a szuverenitás nem lehet kompromisszum tárgya. Bár ezen a diskurzív állásponton vonakodva elfogadják a nemzeti szuverenitás bizonyos korlátozását, ezt nem alkalmazzák a kultúra területére, amelyet teljesen független szféraként képviselnek. Az e szférába való esetleges beavatkozást a társadalom szerkezetére jelentett veszélyként konstruálják. Az ilyen felfogások lehetővé teszik a politikai szereplők számára, hogy párhuzamot vonjanak a történelmi pillanatokkal, vagy legalábbis utaljanak a függetlenséggel kapcsolatos múltbeli problémákról szóló közös tudásra.

A pozitív önreprezentáció szabálya a problémák és fenyegetések reprezentációit is szervezi. A helyzetmeghatározás két feltételezésen alapul, amelyek segítenek legitimálni az ezen a diskurzív pozíción keresztül támogatott külpolitikai és EU-tagság koncepciót. Az első feltételezés azt állítja, hogy a korábbi kormányok külpolitikája passzív és alárendelt volt. Amit az első diskurzív pozícióban a közös európai jóra és más államok érdekeire érzékeny tevékenységként ábrázoltak, az szükségtelenül a lengyel elit szolgálékú magatartásává válik. A politikusok és tevékenységük ábrázolására számos jelzót és metaforát alkalmaznak. "Lobbista alkuk", "az eurolekesedés ideológiája", "a fehér zászló pártja" (Program polityki europejskiej PiS 2005: 120), "az álarcosbál politikája", "térdre kényszerített politika" (Paweł Kowal a Donald Tusk politikai nyilatkozata körüli vitában 2007) olyan kifejezések, amelyekkel a politikai ellenfeleket a lengyel állameszme semmibe vételével vádolják. Valamennyi vádat erősen populista hangvételűek, és a lengyel politikusok állítólagos puha hozzáállására utalnak a nyugati országokkal szemben.

elit. A párt vagy a bál metaforája, ahol az eljárásokat és az érdekeket az informális kapcsolatok és a gyáva tárgyalások váltják fel, különösen szemléletes példája ennek a diskurzusnak. A következtetés az, hogy Lengyelországnak aktívnak és keménynek kell lennie külpolitikájában, hogy ellenőrizni tudja az EU fejlődését, és hogy elkerülje a másodlagos státuszt, amely nem illik egy nagy, népes országhoz, amely központi helyet foglal el Európában és dicsőséges történelmi tapasztalatokkal rendelkezik ("Szolidaritás" mozgalom, győzelem a kommunizmus felett). Egy másik legitimációs érv azt állítja, hogy az aktivitásra azért van szükség, hogy elkerüljük az utánzó modernizációt, amely Lengyelországot a külföldi mintákhoz való mechanikus alkalmazkodásra ítelné, tekintet nélkül a helyi sajátosságokra és hagyományokra.

A második feltételezés a lengyel tagságot a gazdasági elmaradottságra való gyakori hivatkozással indokolja. A gazdasági nehézségeket a történelmi érveléssel összefonódva externalizálják. Bár az érvelés szerkezete nagyon hasonló az első diszkurzív állásponthez, a történelmi érvek hangsúlyossága és explicitása lényegesen erősebb. Ezek a kontinens nyugati és keleti részei közötti gazdasági "szakadék" tágabb problémájába íródnak bele, amelynek gyökerei az 1945-ös jaltai megállapodásokban gyökereznek. A történelmi esetlegességből kinövő megosztottságot a nyugat-európai államok felé irányuló pénzügyi követelések indoklásaként használják fel. A szolidaritás szabálya, amelyet ebben az összefüggésben folyamatosan használnak, a nyugati országok azon kötelezettségére hivatkozik, hogy segítsenek a múltban igazságtalanul kezelt kelet-európai szomszédaiknak. Az EU-nak, amelyet gyakran a nyugat-európai országokkal azonosítanak, a szolidaritás szabálya szerint kellene cselekednie, hogy történelmi igazságot szolgáltatson, és kompenzálja a kontinens megosztottsága által okozott múltbeli sérelmeket. A gazdasági segítség szükségessége és kilátásai a fő legitimációs érv az EU-tagság mellett. Ezért a lengyel helyzet és státusz megítélése az EU-ban és annak tevékenységeiben a költség-haszon számításra alapul, amelyet nagymértékben a nemzetközi kapcsolatok zéróösszegű játékként való felfogása határoz meg.

Európa diszkurzív felépítése a következő szabályok szerint szerveződik. Először is, az EU normatív és leíró víziója között erős a szétválasztás, és az előbbi az, amely az utóbbi értékelési keretét adja. A normatív vízió nem csak a jövőre vonatkozik, hanem a múltat is képviseli. A Jog és Igazságosság kiáltvány szerint az EU alapító atyái Európát keresztény értékeken alapuló struktúraként képelték el, és a jelenlegi valóság nem jelent mást, mint eltérést ettől az elképzeléstől. Másodsor, a jelenlegi helyzetet úgy kritizálják, hogy az eltér mind az EU alapító atyáinak múltbeli szándékaitól, mind pedig a jövőbeli ideáltól. Olyan válságban lévő struktúrának tekintik, amelyet a legerősebb uniós államok (amelyeket soha nem neveznek meg kifejezetten) egoizmusa okoz. Harmadsor, a válság sokrétű tünetekben nyilvánul meg: "antikrisztusi cenzúra", amely tagadja Európa "természetes" axiológiai alapját, a szolidaritási szabály megsértése a gazdag és szegény uniós országok közötti szakadék betömésének vonakodásával, az egész uniós integráció gazdasági érdekekre való redukálása, a többsebességes Európa megteremtése, amelyben az államok kizárólagos csoportja csak nemzeti érdekeik kielégítésére hajlik, az új és régi tagállamok közötti erős megosztottság fenntartása a pénzügyi források és az intézményi pozíció tekintetében (Program polityki europejskiej PiS 2005: 121). Negyedsor, mindez az EU mint a legerősebb államok érdekeit előmozdító eszköz víziójához vezet. Ezért az EU-t fenyegetésként látják, és a helyzet ilyen meghatározása átfedésben van azzal a külső-belső kerettel, amelyen keresztül az EU-t érzékelik. Az EU mint külső fenyegetés militarista kifejezéseken keresztül artikulálódik ("megvédeni", "védelem", "leépíteni", "harc"), amelyeknek sokféle funkciója van. Ezek nemcsak az EU mint fenyegető "másik" vízióját erősítik, hanem hitelesítik a történelmi utalásokat is, és a beszélőről mint a nemzeti érdekek könyörtelen harcosáról alkotott képet építik fel. Ötödször, a normatív vízió a sekélyes

integráció (bár ezt a szót rendkívül ritkán használják), a gazdasági együttműködés vagy tárgyalási platform, nem pedig közösség. Az "érdekek" kategóriája dominál, háttérbe szorítva az olyan szavakat, mint a "közösség" vagy az "integráció". Az államok közötti különbségnek sincs helye az integráció szintje tekintetében, ezért a többsebességes Európa gondolatát elvetik. A többsebességes Európa az államok egyenlőtlen bánásmódjához vezetne, a legnagyobb és leggazdagabb államok és a többiek közötti erős különbségekkel. Az állam helyzetét meghatározó alapszabály a szuverenitás kell, hogy legyen, amely nem korlátozható bizonyos területekre (pl. külpolitika, kultúra). Az EU a szuverenitás elve által vezérelt nemzetállamok közötti erős társulásként jelenik meg. Inkább a különálló és gyakran egymásnak ellentmondó érdekek érvényesülésének platformja, mint az integráció motorja, amely minden érintett ország számára előnyökkel járna (Anna Fotyga egy parlamenti vitában a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról 2007-ben). Az EU-t annyiban értékeli pozitívan és fogadják el, amennyiben lehetővé teszi Lengyelország gazdasági és geopolitikai érdekeinek maximalizálását. Inkább olyan, mint egy további nemzetközi szereplő, amelynek befolyása és hatalma olyan nagy, hogy az együttműködés és a szövetségkötés elkerülhetetlenné válik. Nem meglepő, hogy ezen a diszkurzív állásponton népszerű, bár az itt elemzett empirikus adatokban nem különösebben látható, a "Hazák Európája" szlogen. Homályossága és a nemzetállamra való egyértelmű utalása különösen hatékony jelzővé teszi a politikai küzdelemben.

Az ilyen kizárások és megkülönböztetések alapján a diszkurzív "másik" fontos része ennek a pozíciónak. Az identitás nagymértékben más pozíciók elutasítására, kritikájára és kirekesztésére épül. A pozitív önreprezentáció természetesen kapcsolódik a negatív "más" bemutatásához, mert a kemény kritika elválaszthatatlan része az egész politikai projektnek. A "másik" itt két különböző formában jelenik meg. Az első forma a politikai elit, más pártok, hivatalban lévő politikusok vagy korábbi lengyelországi kormányok által alkotott belső "másként" ábrázolható. Itt a "másikat" ideológiai, irreális, passzív, alárendelt, a nemzeti érdekeket és a kulturális örökséget figyelmen kívül hagyó, külső érdekeket szolgáló, Európa föderális vízióját hirdető (Program polityki europejskiej PiS 2005: 122 f; Dbamy o Polske. Dbamy o Polakow. Program PiS 2007: 49). A második forma az EU-val, a legerősebb uniós országokkal és a külföldi médiával azonosított külső "mátság". A nekik tulajdonított tulajdonságok között a következők szerepelnek: egoizmus és önérdék (nem akarnak pénzt áldozni a csatlakozásra, csak szűken vett nemzeti érdekeket követnek), ideológiai beállítottság (liberális vagy szocialista vonakodás a keresztény értékekkel szemben), centralizmus és hegemón tendenciák (az EU központossítani akar, a legerősebb országok uralkodni akarnak az új uniós országok felett) vagy a tagállamok közötti belső megosztottság okozta gyenge pozíció a nemzetközi politikában. A külső "másik" reprezentációjában különösen szembetűnő az általános megnevezést, amely elkerüli azoknak a témáknak a megnevezését, amelyekről a diskurzus szól. A szereplőket "egyesekek" vagy "bizonyosak" néven említik (pl. Dbamy o Polske. Dbamy o Polakow. Program PiS 2007: 49), ami nyilvánvalóan a nemzetközi reakciók elkerülésének módja, de emellett más célokat is szolgál. Először is, létrehozza a beavatottak közösségét, azokét, akik tudják, mit jelentenek a homályos és általános kijelentések. Másodsor, fokozza azok kíváncsiságát, akik nem képesek megfejtetni az utalásokat. Harmadsor, növeli a fenyegetettség érzését, azáltal, hogy negatív szándékokat és cselekedeteket rendel az ismeretlen alanyokhoz.

3.3 Európa mint fenyegetés

A harmadik diszkurzív álláspont egyértelműen elutasította az uniós csatlakozást. A csatlakozási népszavazás előtt mégis lehetett olyan nyilatkozatokat megfogalmazni, amelyek az EU elleni szavazásra buzdítottak. Ezért a lengyel EU-csatlakozás után különösen érdekes kérdéssé vált, hogy a diskurzushasználók hogyan alakították át az erős "elutasító" pozíciókat, hogy alkalmazkodjanak az új helyzethez. További diszkurzív problémát jelentett az a tény, hogy a legradikálisabban euroszkeptikus szereplők a 2005-ös választások után megalakult kormány parlamenti bázisát építették ki.

Ennek a diskurzusnak az alapját az az állításhalmaz képezi, amelyet a társadalom- és politikaelmélet történetében nacionalizmusnak nevezünk, annak etno-szimbolikus változatában. Először is, a politikai és a nemzeti egységnek kongruensnek kell lennie, és a legtermészetesebb dolog, hogy a nemzetnek saját állama van (Gellner 1983: 1). Mivel más nemzetállamok a saját érdekeiket akarják érvényesíteni, Lengyelország alapvető feladata, hogy megvédje szuverenitását és függetlenségét, azokat a legfőbb értékeket, amelyek nélkül a nemzet létezése már nem lehetséges. Bár a függetlenség a második diszkurzív pozícióval közös érték, értelmezése radikálisabb formát ölt. "Az állam akkor független, ha nincs alávetve semmilyen külső entitásnak. A független állam jellemzője, hogy érdekei elsőbbséget élveznek azokkal az érdekekkel szemben, amelyek más államokkal való együttműködésből fakadnak" (Dlaczego nie dla UE? - kontrowersje ideowe 2005: 150). Másodszor, a nemzet az egyetlen szuverén, és az államnak az ő érdekeit kell szolgálnia és állítólagos akaratát kell artikulálnia. Ez nem jelenti a szuverén abszolút voluntarizmusát. Akaratát a természetjog korlátozza és határozza meg, amelyet végső soron Isten alkot. Harmadszor, az esszencializmus, amely azt állítja, hogy egy nemzet identitása változatlan, a közös történelmen és a nemzeti jellegzetességeken alapul, amelyek kvázi pszichológiai elméletek részét képezik. A lengyel esetben a nemzetet örök monisztikus entitásként ábrázolják, amelyet a keresztény értékek és a történelemben sokszorosan bizonyított szabadsághoz való ragaszkodás köt. A "nemzet hagyományos erkölcsi rendje" és a "kereszténység alapvető szerepe" a lengyel identitás örök elemeként konstruálódik. Ez a diszkurzív álláspont tipikus tradicionalista attitűdöt képvisel, amely a múlt megszentelő funkciójának feltételezésén alapul. Ezért van az, hogy a nemzet múltját a dicsőséges történelmi pillanatokkal gyakrabban idézik, mint a második állásponton. A tradicionalizmus kiegészül egy olyan értelemben vett exkluzivista attitűddel, hogy más világnézetek vagy értékrendszerek lehetősége az intellektuális horizonton túl van. Nem lehet a lengyel nemzet tagjának lenni a katolicizmushoz való bizonyos kötődés nélkül. Negyedszer, a nemzetet olyan entitásként ábrázolják, amely elég erős ahhoz, hogy teljesen autonóm legyen, és képes külső hatásoktól függetlenül létezni és fejlődni. Ezeket inkább a nemzeti organizmusok természetes létezésének akadályaként, mintsem a fejlődés ösztönzőjeként határozzák meg. Ezért az államon kívüli tényezőket fenyegetésként jelenítik meg, amelyekkel szembe kell szállni, és amelyekkel szembe kell szállni. Néha a fenyegetésként érzékelt külső hatások eltúlzása olyan messzire megy, hogy a következő állításokhoz vezet: "Lengyelország fejlődése csak az EU-n kívül lehetséges" (Skrót program gospodarczego 2006: 76). Ötödször, a nemzet és az állam dicsőített entitások. Elég erőforrással és erővel rendelkeznek ahhoz, hogy más nemzetek ellenséges világában is fennmaradjanak. Bár fő erősségtényezője keresztény identitásában és kultúrájában rejlik, a¹⁶ más tényezőket is megemlíti. Ezek közé tartozik a kultúra, a terület, a demográfia, a gazdasági potenciál (Janusz Dobrosz egy parlamenti vitában a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatóról 2007). A nemzet és kultúrájának minden tulajdonságát és jellemzőjét mindig más entitásokkal való összehasonlításban hozzák fel. Ami nemzeti, az immunis mindenféle kritikára, mindig már eleve a pozitív véglelet képezi a

16 A vallás és a nemzet közötti szoros kapcsolatról Lengyelországban lásd Zubrzycki (2006).

elemzett probléma. Így, definíció szerint, ami és aki rossz és kritikát érdemel, az nem lehet a nemzet része. Az ilyen szempontokat kikerülik, marginalizálják vagy nem nemzetinek, sőt nemzetellenesnek minősítik, ami ellentmond a nemzet valódi lényegének.

Az a nyelv, amely a függetlenséget és a teljes, osztatlan szuverenitást mint legfőbb értékeket konstruálja, a világot a konfliktus metaforáján keresztül értelmezi. A konfliktus néha harc formájában jelenik meg, néha pedig manipulációként képzeli el, amelynek célja az ellenfél valódi szándékainak és érdekeinek elrejtése. Egy ilyen filozófia a nemzet és ellenségei közötti megosztottságot ábrázoló militarista rendszerben fejeződik ki. A határok meghúzása és a nemzeti entitás és a nemzeten kívüli jelenségek közötti határok létrehozása olyan fő diszkurzív mechanizmusok, amelyek keretbe foglalják Lengyelország, az EU és kölcsönös viszonyuk reprezentációit. Következésképpen a mi és ők, valamint a belső és külső közötti felosztás kulcsfontosságú kognitív metaforává válik. A nacionalista feltevések a két pozíció közötti erős dichotómia mentén strukturálják az EU-val kapcsolatos diskurzust. "Az első a szuverén és független nemzetállam hagyományos felfogása, amely ellenséges a népek nemzetközi kolhozokban való testvériségének utópisztikus elképzeléseivel szemben, egyértelműen ellenzi a nemzetek nem nemzeti fazékban való összeolvasztását. Másodsor van a föderális, liberális és nem nemzeti felfogás, amely ellenséges a nemzetek függetlenségével szemben, és az emberiség boldogságát az olyan alkotásokban látja, mint az EU." (Dwie koncepcje, dwa obozy 2005: 149) Egy ilyen retorikai stratégia nemcsak minden köztes álláspontot eltöröl, és a szélsőségekbe taszítja a politikai ellenfeleket, hanem erős értékelések révén nem kívánt, leértékelő és delegitimáló tulajdonságokat is tulajdonít nekik. A konfliktus polarizált fogalmakkal való strukturálása lehetővé teszi, hogy minden politikai ellenfelet a lengyel függetlenség ellenségeként kezeljenek. Ami szintén jelentős, az a kommunizmusra ("kolhoz") való utalásokkal tarkított történelmi érvelés. Az EU mint a kommunista államhoz hasonló centralizált struktúra toposzát gyakran alkalmazzák ezen a diszkurzív állásponton, a lengyel politikában uralkodó, a posztkommunizmus és az antikommunizmus közötti megosztottságra támaszkodva. A kommunista ellenség változatlan és a nemzet létét állandóan veszélyeztető kommunista ellenség antikommunista nyelvezetét lefordítják az Európa-ellenes nyelvezetre. Így az Európai Unió a kommunista rendszer diszkurzív megfelelőjévé válik. Ez a mechanizmus azonban csak része annak a nagyobb érvelési stratégiának, amelynek célja, hogy párhuzamot vonjon az uniós integráció különböző aspektusai és a lengyel történelem olyan drámai, történelmi vonatkozásai között, mint a 19. századi felosztások, a kommunista rendszer vagy a múltban elkövetett árulások (Janusz Dobrosz egy parlamenti vitában a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati információkról 2006-ban). A történelmi diskurzusra való hivatkozás pusztán ténye nem különbözteti meg ezt az álláspontot az első és különösen a másodiktól. Inkább az a funkció, amelyet a diskurzus általános szerkezetében játszanak, jelzi a különbséget. A harmadik diszkurzív pozícióban a történelem a messianizmus és a lázadás romantikus toposza szerint épül fel. Az általa kínált analógiák az EU elleni figyelmeztetésként szolgálnak. Az ellenség elleni múltbeli harcok és a vereségek megváltó tulajdonságai olyan történelmi láncot alkotnak, amelybe az EU mint a lengyel függetlenséggel szemben ellenséges föderalista struktúra íródik be. Következésképpen a múltbeli ellenségek és az EU közötti különbség szisztematikusan felfüggesztésre kerül (Dlaczego nie dla UE? - kontrowersje ideowe 2005: 151).

Az oszthatatlan szuverenitás koncepciója és a függetlenségnek a nemzetállam teljes autonómiájaként való konstruálása a tagság elutasításához vezetett. Mindazonáltal egy ilyen típusú diskurzus szembesül azzal a problémával, hogy a tagságnak széles körű népi támogatottsága van. A kérdés az, hogyan lehet összeegyeztetni a nemzet dicsőítését a nemzet véleményének és döntéseinek alapvető kritikájával. Néhány alkalmazott diszkurzív stratégia a nemzet ügynöki szintjének csökkentését célozza. Először is azzal érvelnek, hogy a lengyelek "a hazák Európájára" szavaztak, nem pedig egy ideológiai, föderális struktúrára. Ez az a konkrét elképzelés, hogy egy európai

struktúra, amely a választópolgárok elfogadásával találkozott, de semmiképpen sem jelentette az európai integráció mint olyan elfogadását. "A gazdasági kérdésekről lehet vitatkozni, de ismétlem: a lengyelek többsége az Európai Unióra szavazott, mint a nemzetek Európájára, nem pedig egy föderalizált államra, nem az "Európai Egyesült Államokra", amelyet egyetlen ideológia ural, és amely nagymértékben ellentmond honfitársaink többségi véleményének". (Janusz Dobrosz a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról szóló parlamenti vitában 2005-ben, a szerző fordítása) Másodsor, azt állítják, hogy az emberek egyszerűen hibáztak, ahogy ez már sokszor megtörtént a múltban. Ez a magyarázat dramatizálja az EU-csatlakozást azzal, hogy a társadalom múltbeli döntéseihez és tevékenységeihez hasonlítja, amelyek kedvezőtlen következményekhez, többek között a függetlenség elvesztéséhez vezettek. Harmadsor, a lengyel nemzetet elárulta és manipulálta az Európa-párti propaganda (Aby Polska Polska byla... nawet w Unii Europejskiej 2006: 143). Az érvelés erejét fokozza a lexikalizáció. Lengyelország nem csak úgy belépett az EU-ba, ahogyan azt más diszkurzív pozíciókban lehetne állítani. Lengyelországot inkább "belökték" (Aby Polska Polska byla... nawet w Unii Europejskiej 2006: 143) vagy "behozták" (Jan Łopuszański egy parlamenti vitában a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról 2005-ben). Az ilyen szavak az ágensek törlésével (nem mondják ki, hogy ki tolta vagy hozta be) nemcsak azt teszik lehetővé, hogy a vádak egy adott kontextusnak megfelelően konstruálják meg és keltenek gyanút, hanem segítenek elkerülni a nemzetre való hivatkozásokat, és lehetővé teszik, hogy a nemzetállamot inkább cselekvő tárgyként, mint aktív alanyként mutassák be.

Az elutasító és kivonuló nyilatkozatokat a lengyel nemzeti érdekek erőteljes védelmét hirdető nyilatkozatok egészítik ki, amelyek a Lengyelország számára ellenséges körülmények között szükségesek. A tagságnak aktívnak kell lennie, de ezúttal - más álláspontokkal ellentétben - a fő tevékenységnek arra kell irányulnia, hogy minden eszközzel megakadályozza a további integrációt. Így épül fel a további bővítés látszólag paradoxnak tűnő támogatása. Úgy vélik, hogy minél nagyobb a tagállamok száma, annál nagyobbak és esetleg leküzdhetetlenek az akadályok a mélyebb integráció előtt. Ennek megfelelően az EU-ról csak egy nagyon szerény elképzelést támogatnak. Az Uniót pusztán az államok közötti gazdasági együttműködés mechanizmusára redukálják. Néha a "hazák Európájának" gondolatára hivatkoznak, de ez nélküli a pontos tartalom meghatározásához szükséges pontos minősítést. E kifejezés homályossága segít megtartani az euroelutasító érvelést, és ugyanakkor biztonságos távolságba helyezkedni a politikai verseny és a közvélemény főáramától, amely az EU-t fontos viszonyítási pontként kezeli. Bármilyen Európa ellenesnek lenni önmaga marginalizálódását jelentené. Hozzá kell azonban tenni, hogy az identitás diszkurzív konstrukciója inkább kritikán, mint pozitív helyzetmeghatározáson alapul. Az EU következetesen és egyértelműen a nemzetállam minden dimenzióját fenyegető alapvető fenyegetésként jelenik meg. Az "ijesztgetési stratégia", amelyet úgy értelmezünk, hogy eltúlzott képet és az állítólagos fenyegetésre való kiterjedt figyelmet használunk (Flowerdew/Li/Tran 2002: 325), irányítja az EU mint aktuális és jövőbeli entitás konstrukcióját. Két döntő mechanizmuson alapul ez a stratégia: az EU negatív aspektusainak dekontextualizálásán és általánosításán, hogy azok az egész struktúrát leírhatják. Az EU ellen mint a szuverenitást és függetlenséget fenyegető fenyegetés ellen irányuló általános kritika különböző aspektusok részletes kritikájára bomlik, amelyek mindegyike nagy veszélyt jelent Lengyelországra nézve. Először is, az EU egy szuperállam, egy bürokratikus rendszer, amelynek központosító tendenciái az összes nemzetállam felszámolására irányulnak. Mint már elhangzott, a jelenség értelmezéséhez történelmi párhuzamokat szaporítanak, amelyek mind a múlt totalitárius és autoriter tapasztalataira utalnak. Ezek nemcsak az EU megértését és megbélyegzését segítik elő, hanem az EU jövőjét is megjósolják, amely ugyanúgy kudarcra van ítélve, mint a múltban minden ilyen rendszer. Másodsor, az EU gazdasági fenyegetést jelent, és a lengyel csatlakozásról kiderült, hogy nem olyan jövedelmező, mint amelyet állítólag a csatlakozás előtt ígértek. A

Lengyelország mint jövőbeli nettó befizető gondolata is felmerül ebben az összefüggésben. Harmadszor, az EU-t olyan ideológiai struktúráként képzelik el, amely a regionális és kontinentális identitást támogatja a nemzeti identitás felszámolása érdekében. Ennél is fontosabb, hogy az EU elutasítja az évszázados keresztény hagyományt és Istent mint az erkölcsi és társadalmi rend megalapítóját. Ezek helyébe a nemzeti kultúrával szemben ellenséges szekuláris, liberális és egoista rend lép. Az integráció folyamatát általában úgy ábrázolják, mint amit az ideológiai beállítottság vezérel. Az összes együttműködő állam projektjeként vagy erőfeszítéseként való ábrázolás itt nem lehetséges. Az integráció a tagállamok radikális újrászocializálását és kulturális gyökerűvé tételét célzó ideológiai gondolkodásból nő ki. Negyedszer: az EU által jelentett fenyegetés nagyobb és veszélyesebb, mint a függetlenség korábbi megsértése, mert nehezen megfogható. Kikerül a könnyű konceptualizálás alól, ez egy szétszórt, láthatatlan fenyegetés, amely olyan forrásokból nő ki és olyan harci módszereket alkalmaz, amelyeket nehéz azonosítani. Ez az ismeretelméleti érv segít egy olyan éleslátó kritika álcájában fellépni, amely állítólag képes feltárni a rejtett valóságot. A fenyegetés vízióját erősíti a Lengyelország és az EU közötti kapcsolat ábrázolására használt militarista lexikalizáció (például csata, védelem, támadás, front) Hatodszor, az EU-t Európával szemben álló intézményi struktúráként képzelik el, akár földrajzi, akár kulturális-vallási (kereszténység) értelemben. Hetedszer, a túlzás aktív szerepet játszik az egyenértékűségek láncolatának elemeinek összekapcsolásában, az EU-t a legrosszabbal kapcsolja össze. Az egyik választási dokumentumban az EU-t a lengyel mezőgazdaság tönkretételével, a lengyel tulajdon elkobzásával, a szexuális devianciával, az eutanáziával, a meg nem született gyermekek megölésével, az emberek klónozásával teszik egyenlővé (Dlaczego Liga Polskich Rodzin jest przeciwna wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej? 2006: 76). Nyolcdaszor, az "EU" mint kategória helyére néha metonimikusan a "brüsszeli bürokrácia" vagy egyszerűen csak "Brüsszel" kerül. Ezt is olyan struktúráként képzelik el, amely a legnagyobb államok, különösen Franciaország és (még gyakrabban) Németország érdekeit szolgálja. Bár az EU-t leggyakrabban monisztikus struktúráként emlegetik, könnyen találhatunk olyan meghatározásokat is, amelyek belső differenciálódásokat azonosítanak, főként a hatalom, a gazdasági erő és a méret alapján.

Ennek a pozíciónak a társadalmi és politikai tájképét a radikális és áthághatatlan határok víziója határozza meg. "A másikat" e pozíció ellenséges, agresszív ellenségként írja le, akivel lehetetlen együttműködni. A megosztottság vonala a hatalmi struktúrában a pozíció mentén fut végig. A diskurzus a nép (jelen esetben a nemzet és annak állama) és a politikai elitek közötti tipikus populista szembenállás egyikét veszi fel (Canovan 1999; Mudde 2004). A "másikat" a nemzetállammal szembeni elutasítás és ellenségesség jellemzi. A belső "másik" minden csoportosulás lengyel politikusait magában foglalja, függetlenül az EU-hoz való viszonyuk árnyaltságától. A közöttük lévő különbségeket minimalizálják és leleplező hangnemben füstfüggönyként mutatják be, amely elrejtje valódi "Európa-párti" arcukat. A belső "másikat" szándékok vagy érdekek attribúciói révén konstruálják. Ideológiai vagy anyagi érdekek vezérlik őket, és igyekeznek hasznot húzni az integrációs folyamatból. A külső "másikat" számos jelölésen és predikátumon keresztül artikulálják: az EU mint centralizált struktúra, az Európai Egyesült Államok (Janusz Dobrosz a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati információkról szóló parlamenti vitában 2005), a legnagyobb európai országok politikusai, a világ kormányai, a nemzetközi tőke. E kétféle "másság" jellemzője, hogy nem elkülönült entitások, hanem hierarchikus viszonyuk révén elválaszthatatlanul összekapcsolódnak. Kötődésük a belső hatalmak külső hatalmaknak való alárendeltségén alapul. Az előbbieket néha (kifejezetten vagy hallgatólagosan) máshol hozott döntések végrehajtóiként jelennek meg.

4. Következtetés

A dolgozat célja a Lengyelország és az EU közötti kapcsolatra vonatkozó diszkurzív álláspontok szerkezetének rekonstruálása volt. A kutatási téma ilyen problematizálása abból a feltételezésből indul ki, hogy Európát mindig a nemzetállamhoz viszonyítva értelmezzük, és ennek képére viszont explicit módon utalunk, vagy az EU-ról alkotott elképzelésből következtethetünk. Az empirikus adatok elemzése három olyan diszkurzív pozíciót tárt fel, amelyek a jelentéstermelést szervezik és a reprezentációs stratégiákat irányítják. Az első pozíció az EU-t Lengyelország további modernizációjának és jövőbeli pozíciójának esélyeként jeleníti meg. Ezt főként a Demokratikus Baloldali Szövetség és a Polgári Platform foglalta el. A második pozíció az EU-t a szuverén nemzetállamok közötti érdekek játszmájaként fogja fel. A nemzetállam feladata, hogy hasznot húzzon az államon kívüli struktúráján belüli együttműködésből, ugyanakkor megőrizze maximális szuverenitását. Eredete a Jog és Igazságosság párthoz kötődik. A harmadik álláspont a "fenyegetés" mint kulcsszóval azonosítható. Az EU-t mint a nemzetállammal, annak érdekeivel, függetlenségével és szuverenitásával szemben ellenséges struktúrát utasítják el. Itt kell megemlíteni a Lengyel Családok Ligáját. Az Önvédelem és a Lengyel Parasztpárt, a politológusok számára főleg gondot okozó csoportosulások diskurzusukat több diszkurzív pozícióból vett elemek kombinációjára alapozták, összekapcsolva például a nacionalista módon értelmezett nemzeti érdekeket az Európa-párti hozzáállással. Az itt alkalmazott módszertan segítette megmutatni, hogy ugyanazok a témák és szavak más-más szavak sajátos értelmezéseinek kontextusában hogyan nyernek eltérő jelentést. Az olyan kategóriák, mint esély, fenyegetés, érdekek, nemzet, állam, szuverenitás, "a hazák Európája", modernizáció, áramlanak a különböző pozíciók között, de jelentésük és diszkurzív jelentőségük teljesen eltérő. Az összehasonlító pártpolitika, amely a pártok attitűdjeire összpontosít, és nem az "Európa" jelentésének elemzésére, figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy ugyanazon szó mögött különböző entitások rejtőznek. Mi több, "Európa" nemcsak azért jelenthet különböző dolgokat, mert különböző diszkurzív pozíciók vannak, hanem azért is, mert a pártok a dolgok aktuális vagy jövőbeli állapotára utalva manipulálják az entitás ontológiai státuszát. Ez az elemzés az általános szinkron szintre összpontosított, feltárva a diskurzus szerkezetét. Kevésbé foglalkozik azokkal a felekkel, amelyek ezeket a struktúrákat közvetítették kijelentéseikben. A következő fontos lépés a diakrón dimenzió elemzése lenne, hogy megmutassuk, hogyan vették fel a felek ezeket az elemeket a Lengyelország és az EU közötti kapcsolatok jelenlegi történetének közvetlen eseményeire adott reakcióikban. Elemeznénk a konkrét eseményekre adott diszkurzív reakciók részleteit. A diakronikus dimenzió azt is megmutatná, hogy az Európáról való beszéd mennyire értelmezhető az eszmék terjedése szempontjából, nem pedig egyszerű reakcióként egyrészt a politikai szféra 1989 utáni pluralizálódására, másrészt pedig a 2004 utáni EU-csatlakozásra. Az itt említett történelmi keretek és témák erőssége azt sugallja, hogy a választ inkább a lengyel politikai gondolkodás hagyományainak genealógiai elemzése adhatja meg. Mivel a diffúzió nem a máshol kitalált minták mechanikus átvételében nyilvánul meg, mindkét dimenziót figyelembe kell venni annak vizsgálatához, hogy a nemzetközi diskurzus hogyan illeszkedik a helyi eszmékhez és keretekhez.

Azt is fontos megjegyezni, hogy az "alvó óriás" már a pártok diskurzusának szintjén is létezik, abban az értelemben, hogy a politológusok által oly gyakran feltételezett általános konszenzus az EU-val kapcsolatban valójában erős megosztó potenciállal rendelkezik, amely ugyanazon szavak különböző jelentéseinek keresztül artikulálódik. Valójában legalábbis a 2000-es elnökválasztások óta a lengyel politika elemzői a politikai küzdelem új dimenzióját keresték, amely felváltja az állítólagos régimódi és elhasznált megosztottságot a poszt- és politikai pártok között.

kommunisták és antikommunisták. Sokak számára az Európai Unióval kapcsolatos megosztottság jó jelöltnek tűnik ebből a szempontból. Az EU-csatlakozás, a bizonyos előjogok államközi struktúráknak való átengedésének kényszere és az e szinten folytatott politika, az európai parlamenti választási kampány új teret nyitott a versengésnek, és új témákat adott a küzdelemhez. Ráadásul a kérdés új, összetett, a nemzetállamok gyakorlatilag minden dimenzióját érinti, és létének legérzékenyebb aspektusait érinti: az identitást, a szuverenitást és a legfelsőbb intézmények előjogait. Mindazonáltal kérdéses, hogy a közeljövőben átveheti-e a már meglévő megosztottságok által elfoglalt helyet. Az európai kérdés Lengyelországban nem több, mint csupán egy a sok politikai harcvonal közül, és a pártidentitásoknak csak egy további dimenziója. Amint ez a tanulmány kimutatta, ez a dimenzió elválaszthatatlanul kapcsolódik a hazai szinten már meglévő elemekhez, témákhoz és megosztottsághoz. Az európai elemek inkább beépültek a feszültségek már meglévő struktúrájába, mintsem radikálisan átstrukturálták volna a politikai küzdelmek területét. Végül észre kell vennünk az európai kérdéssel kapcsolatos megkülönböztetett diszkurzív pozíciók tartós potenciálját. Tekintettel a diskurzus mint olyan strukturális tulajdonságaira, nemcsak a hazai kérdések, hanem ezen pozíciók struktúrája is befolyásolhatja a jövőben az új tartalmak elsajátításának folyamatait.

Irodalom

- Batory, Ágnes* 2002: Attitudes to Europe. Ideológia, stratégia és az európai uniós tagság kérdése a magyar pártpolitikában, in: *Pártpolitika* 8/5, 525-539.
- Bourdieu, Pierre* 1990: Társadalmi tér és szimbolikus hatalom, in: Bourdieu, Pierre (szerk.): *In Other Words. Essays towards Reflexive Sociology*, Stanford, 123-139.
- Canovan, Margaret* 1999: Bíz az emberekben! A populizmus és a demokrácia két arca, in: *Politikai tanulmányok* 47/1, 2-16.
- Canovan, Margaret* 2008: *Lud*, Warszawa.
- Chilton, Paul/Ilyin, Mikhail* 1993: Illyin: Metafora a politikai diskurzusbán. The Case of the 'Common European House', in: *The Case of the 'Common European House': Discourse & Society* 4/1, 7-31.
- Diez, Thomas* 2001: Európa mint diszkurzív csatatér. Diskurzuselemzés és európai integrációs tanulmányok, in: *Cooperation and Conflict* 36/1, 5-38.
- Enyedi Zsolt/Lewis Paul G.* 2008: The impact of the European Union on Party Politics in Central and Eastern Europe, in: Lewis, Paul G./Mansfeldova, Zdenka (szerk.): *The European Union and Party Politics in Central and Eastern Europe*, New York, 231-248.
- Fairclough, Norman* 2003: *Fairfough Fairfough: Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research*, London.
- Foucault, Michel* 2002: *Porządek dyskursu*, Gdańsk.
- Gellner, Ernest* 1983: *Nations and Nationalism*, Oxford.
- Grabbe, Heather/Hughes, Kirsty* 1999: Közép- és kelet-európai nézetek az EU bővítéséről. Politikai viták és közvélemény, in: Henderson, Karen (szerk.): Henderson, Karen (szerk.): *Back to Europe. Közép- és Kelet-Európa és az Európai Unió*, London/Philadelphia, 185-202.
- Habermas, Jürgen* 1999: *Warszawa: Teoria działania komunikacyjnego*, Warszawa.
- Hajer, Maarten A.* 1995: A környezetvédelmi diskurzus politikája. Az ökológiai modernizáció és a politikai folyamat, Oxford.
- Hajer, Maarten A.* 2006: Doing Discourse Analysis: Koalíciók, gyakorlatok, jelentés, in: A diskurzuselemzés: koalíciók, gyakorlatok, jelentés: Van den Brink, Maargo/Metze, Tamara (szerk.): *Words matter in policy and Planning - Discourse Theory and Method in the Social Sciences*, Utrecht, 65-74.
- Hansen, Lene* 2002: Bevezetés, in: Hansen, Lene/Wæver, Ole (szerk.): *Európai integráció és nemzeti identitás*, London, 1-19.
- Howarth, David/Stavrakakis, Yannis* 2000: Introducing Discourse Theory and Political Analysis, in: Howarth, David/Norval, Aletta J./Stavrakakis, Yannis (szerk.): *A diskurzuselmélet bevezetése: Howarth, David/Norval, Aletta J./Stavrakakis, Yannis (szerk.): Diskurzuselmélet és politikai elemzés*, Manchester, 1-23.
- Jachtenfuchs, Markus/Diez, Thomas/Jung, Sabine* 1998: Melyik Európa? A legitim európai politikai rend ellentmondásos modelljei, in: *European Journal of International Relations* 4/4, 409-448.
- Jedlicki, Jerzy* 2002: *Jakiej cywilizacji Polacy potrzebują?*, Warszawa.
- Flowerdew, John L./Li, David C. S./Tran, Sarah* 2002: Diszkriminatív hírdiskurzus. Néhány hongkongi adat, in: *Discourse and Society* 13/3, 319-345.
- Kaczynski, Piotr Maciej* 2008: *Polska polityka zagraniczna 2005-2007. Co po konsensie?*, Warszawa.
- Kopecky, Petr/Mudde, Cas* 2002: Az euroszkeptizmus két oldala. Párti álláspontok az európai integrációról Kelet-Közép-Európában, in: *European Union Politics* 3/3, 297-326.
- Laclau, Ernesto/Mouffe, Chantal* 2007: *Wrocław: Hegemonia i Strategia Socjalistyczna*.
- Ladrech, Robert* 2002: *Ladch Ladch: Europeanization and Political Parties*, in: *Pártpolitika* 8/4, 389-403.
- Larsen, Henrik* 1997: *Külpolitika és diskurzuselemzés. Franciaország, Nagy-Britannia és Európa*, London.
- Mudde, Cas* 2004: A populista korszellem, in: *The Populist Zeitgeist: The Populist Zeitgeist: The Populist Zeitgeist*, in: *Kormány és ellenzék* 39/4, 542-563.

- Neumayer, Laure* 2008: Eurószkepticizmus mint politikai címke. Az európai uniós témák használata a politikai versenyben az új tagállamokban, in: *European Journal of Political Research* 47/2, 135-160.
- Poguntke, Thomas/Aylott, Nicholas/Carter, Elisabeth/Ladrech, Robert/Luther, Kurt Richard* (szerk.) 2007: A nemzeti politikai pártok európaizálódása. *Power and Organizational Adaptation*, Abingdon.
- Reisigl, Martin* 2008: In: Wodak, Ruth/Krzyzanowski, Michal (szerk.): *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences*, 98-120, London.
- Reisigl, Martin/Wodak, Ruth* 2001: *Discourse and Discrimination. A rasszizmus és az antiszemitizmus retorikája*, London.
- Richardson, John E.* 2007: *Az újságok elemzése. An Approach from Critical Discourse Analysis*, New York.
- Sartori, Giovanni* 1976: *Sartori: Pártok és pártrendszerek. A Framework for Analysis*, Cambridge.
- Stadtmüller, Elzbieta* 2007: In: Elzmál Zelzbieta: Elzmál Zelzbieta: Európa szövetségi eszméi a kortárs lengyel diskurzusban, in: Lane, Thomas/ Wolanski, Marian S. (szerk.): *Lengyelország és az európai egység. Ideas and Reality*, Wroclaw, 195-235.
- Szczerbiak, Aleks* 2008a: Európa ellenzése és Európa problematizálása? Euroskepticizmus és "eurorealizmus" a lengyel pártrendszerben, in: Szczerbiak, Aleks/Taggart, Paul A. (szerk.): *Opposing Europe? Az euroskepticizmus összehasonlító pártpolitikája. Case Studies and Country Surveys*, Oxford, 220- 241.
- Szczerbiak, Aleks* 2008b: A kétpólusú pártrendszer születése vagy népszavazás a polarizálódó kormányról? A 2007. októberi lengyel parlamenti választások, in: *Journal of Communist Studies and Transition Politics* 24/3, 415-443.
- Szczerbiak, Aleks/Taggart Paul A.* 2000: Szemben Európával. Pártrendszerek és az Unióval, az euróval és az európaizációval szembeni ellenállás, in: *SEI Working Papers* 2000/36.
- Törnquist-Plewa, Barbara* 2002: A nem kívánt gyermek komplexusa. Európa jelentései a lengyel diskurzusban, in: Stråth, Bo (szerk.): *The Meanings of Europe*, Oxford, 215-242.
- Tworzecki, Hubert* 2003: in: *The Journal of Policy History* 15/1, 94-112.
- Van Leeuwen, Theo* 2007: Legitimáció a diskurzusban és a kommunikációban, in: *Discourse and Communication* 1/1, 91-112.
- Van Leeuwen, Theo/Wodak, Ruth* 1999: A bevándorlás ellenőrzésének legitimálása. A Diskurzustörténeti elemzés, in: *A Diskurzustörténeti elemzés: Discourse Studies* 1/1, 83-119.
- Wæver, Ole* 1998: Wverver: Európa magyarázata a diskurzusok dekódolásával, in: Wivel, Anders (szerk.): *Explaining European Integration*, Koppenhága, 100-146.
- Wæver, Ole* 2005a: Diskurzív megközelítések, in: Wiener, Antje/Diez, Thomas (szerk.): *Európai integrációs elmélet*, Oxford, 197-215.
- Wæver, Ole* 2005b: Wverver Waver: Európai integráció és biztonság. Az államról, a nemzetről és Európáról szóló francia és német diskurzusok elemzése, in: Howarth, David R./Torfing, Jacob (szerk.): *Discourse Theory in European Politics. Identity, Policy and Governance*, New York, 33-67.
- Zubrzycki, Geneviève* 2006: *Auschwitz keresztjei. Nacionalizmus és vallás a posztkommunista Lengyelországban*, Chicago/London.

Pártkiáltványok

100 konkretów - Program Lewicy i Demokratów 2007, Warszawa

IV Rzeczpospolita - sprawiedliwosc dla wszystkich 2006, in: Słodkowska, Inka/Dołbakowska, Magdalena (szerk.): *Wybory parlamentarne 2005. Kandydaci i ich programy*, Warszawa, 122-136.

- Aby Polska Polska byla... nawet w Unii Europejskiej* 2005, in: Słodkowska, Inka/Dołbakowska Magdalena (szerk.): Eurowybory 2004. Kandydaci i ich programy, Warszawa, 143-145.
- Dbamy o Polskę. Dbamy o Polaków* 2009: Program PiS, in: <http://www.pis.org.pl>; 2009. március 17.
- Dlaczego Liga Polskich Rodzin jest przeciwna wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej?* 2006, in: Słodkowska, Inka/Dołbakowska, Magdalena (szerk.): Wybory parlamentarne 2005. Kandydaci i ich programy, Warszawa, 76.
- Dlaczego nie dla UE? - kontrowersje ideowe* 2005, in: Słodkowska, Inka/Dołbakowska Magdalena (szerk.): Eurowybory 2004. Kandydaci i ich programy, Warszawa, 151-153.
- Dwie koncepcje, dwa obozy* 2005, in: Słodkowska, Inka/Dołbakowska Magdalena (szerk.): Eurowybory 2004. Kandydaci i ich programy, Warszawa, 148-149.
- Manifest Europejski Sojusz Lewicy Demokratycznej* 2005, in: Słodkowska, Inka/Dołbakowska Magdalena (szerk.): Eurowybory 2004. Kandydaci i ich programy, Warszawa, 71-82.
- Manifest Wyborczy Sojuszu Lewicy Demokratycznej* 2006, in: Słodkowska, Inka/Dołbakowska, Magdalena (szerk.): Wybory parlamentarne 2005. Kandydaci i ich programy, Warszawa, 146-149.
- Polska Obywatelska* 2007, Warszawa.
- Program Europejski Platformy Obywatelskiej* 2005, in: Słodkowska, Inka/Dołbakowska Magdalena (szerk.): Eurowybory 2004. Kandydaci i ich programy, Warszawa, 35-39.
- Program polityki europejskiej PiS* 2005, in: Słodkowska, Inka/Dołbakowska Magdalena (szerk.): Eurowybory 2004. Kandydaci i ich programy, Warszawa, 120-139.
- Skrót program gospodarczego* 2006, in: Słodkowska, Inka/Dołbakowska, Magdalena (szerk.): Wybory parlamentarne 2005. Kandydaci i ich programy, Warszawa, 66-76.

Parlamenti viták

- Borowski, Marek a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról szóló parlamenti vitában*, 2005. január 21., in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.
- Chlebowski, Zbigniew a Donald Tusk politikai nyilatkozatáról szóló vitában*, 2005. január 21., in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.
- Vita Adam Rotfeld külügyminiszter* 2005. január 21-i beszédéről, in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.
- Vita Anna Fotyga külügyminiszter* 2007. május 11-i beszédéről, in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.
- Vita Stefan Meller külügyminiszter* 2006. február 15-i beszédéről, in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.
- Dobrosz, Janusz a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról szóló parlamenti vitában*, 2007. május 11., in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.
- Fotyga, Anna a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról szóló parlamenti vitában*, 2007. május 11., in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.
- Iwiński, Tadeusz a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról szóló parlamenti vitában*, 2005. január 21., in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.
- Jurek, Marek a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról szóló parlamenti vitában*, 2005. január 21., in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.
- Komorowski, Bronisław a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról szóló parlamenti vitában*, 2007. május 11., in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.
- Kowal, Paweł a Donald Tusk politikai nyilatkozatáról szóló vitában*, 2007. május 11., in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.

Łopuszański, Jan a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról szóló parlamenti vitában, 2005. január 21., in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.

Donald Tusk politikai nyilatkozata, 2007. november 23., in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.

Jarosław Kaczyński politikai nyilatkozata, 2006. július 19., in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.

Kazimierz Marcinkiewicz politikai nyilatkozata, 2005. november 10., in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.

Rzymelka, Jan a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról szóló parlamenti vitában, 2006. február 15., elérhető: <http://www.sejm.gov.pl>, hozzáférés: 2009. március 17.

Szymanek-Deresz, Jolanta a lengyel külpolitikáról szóló kormányzati tájékoztatásról szóló parlamenti vitában, 2007. május 11., in: <http://www.sejm.gov.pl>; 2009. március 17.

A Kolleg-Forschergruppe - A tudományos csere és az intenzív kutatás ösztönzése

A Kolleg-Forschergruppe (KFG) a Német Kutatási Alapítvány által 2008-ban indított új finanszírozási program. A KFG egyik központi eleme, hogy olyan tudományos szempontból ösztönző környezetet biztosítson, amelyben vezető és fiatal kutatók kis csoportjaiban diskurzus és vita révén innovatív kutatási témákkal lehet foglalkozni.

A Kolleg-Forschergruppe "Európa átalakító ereje" a Berlin-Brandenburg régió európai ügyekkel kapcsolatos kutatásait fogja össze, és intézményesíti az együttműködést más egyetemekkel és kutatóintézetekkel. A csoport az EU mint az ötletek közvetítője és befogadója szerepét vizsgálja, és három kutatási területen elemzi a belső és külső diffúziós folyamatok mechanizmusait és hatásait:

- Identitás és nyilvánosság
- Megfelelés, feltételrendszer és azon túl
- Összehasonlító regionalizmus és Európa külkapcsolatai

KFG The
Transformative
Power of Europe

